

Ціна 50 центів.

НОВІ ДНІ

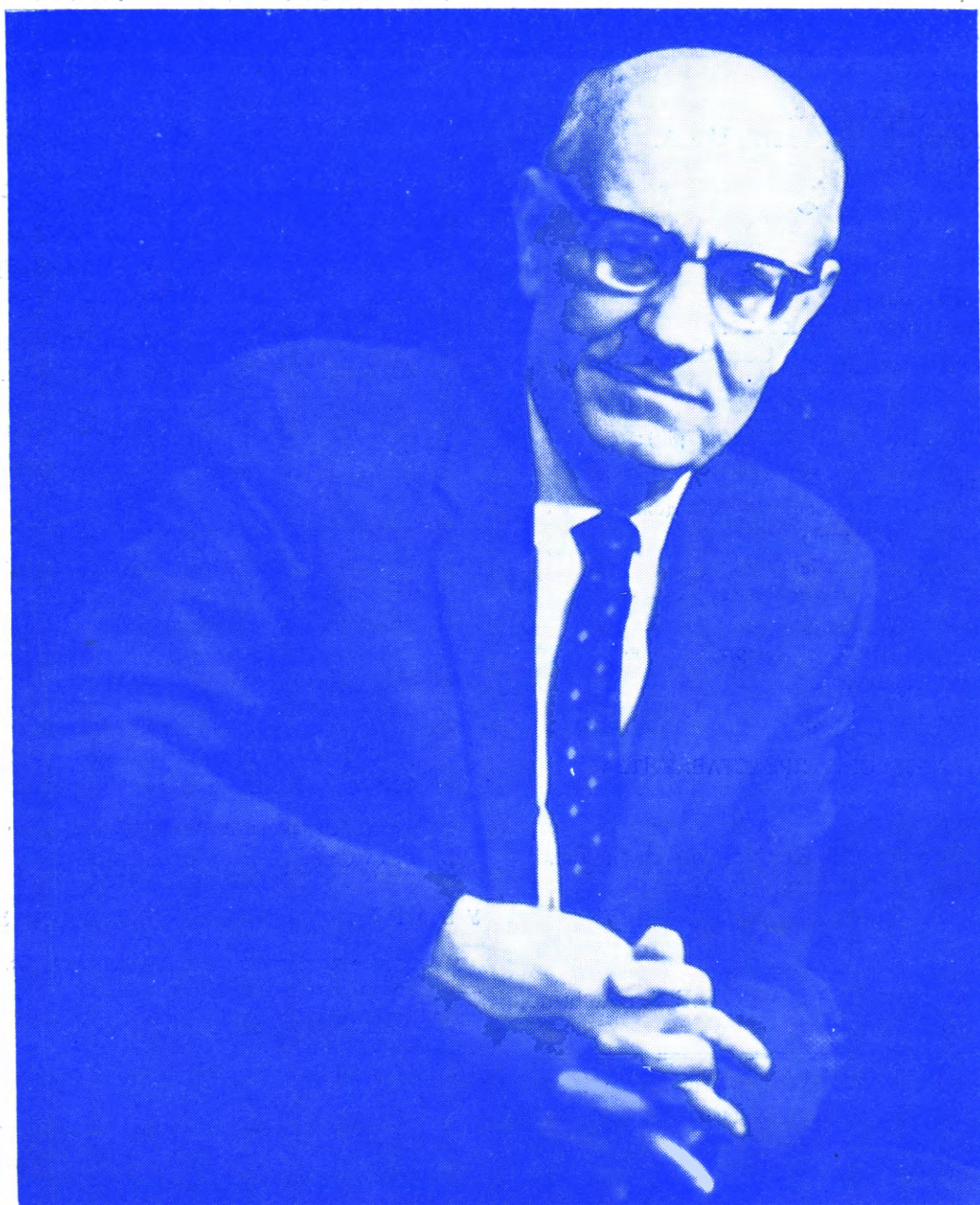
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Рік XXI

Жовтень-листопад — 1970 — October-November

Ч. 249-250

НОВІ ДНІ

UNIVERSALNYI ILLUSTROVANYI MISTYCHNYI

Видає видавництво "НОВІ ДНІ".

Редактор 1950-1969: П. К. Волиняк

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Д. В. Кислиця — головний редактор
М. Г. Дальний — відповід. секретар

Відповідає за адміністрацію і друкування
П. В. Майсюра.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

У США—

NOVI DNI
2209 Caniff Ave.
Detroit, Mich. 48212, U.S.A.
Tel.: 365-9130

У Канаді —

NOVI DNI
219 Howard Park Ave.
Toronto 154, Ont. Canada

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 5.50 доларів
Австралія — 3.50 австралійських доларів
Франція — 20 франків
Англія — 30 шилінгів
Всі інші країни Європи, Венесуела — 4.50 американських доларів.
Решта країн Південної Америки — 3.00 американські долари.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

H. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia

На першій сторінці обкладинки — професор Василь Кирилович ЧАПЛЕНКО, видатний учений-мовознавець і письменник, 70-ліття від дня народження якого припадає на цей рік.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Кислиця Д. — Сімдесятилітньому	
Чапленкові В. К.	1
Ковалів Пант. — Професор Василь Кирилович Чапленко та його наукова діяльність	2
Витвицький Василь — Київська музична осінь	7
Федорів Роман — Тиша. Оповідання	10
Ковалів Пантелеймон — Одна загадкова граматична форма	12
Муха Михайло — Глобальній рефлексії	14
Кошоват Олексій — ОДУМ-ові сповнилося двадцять років	16
Д. К. — З учительської конференції в Торонто	18
Чапленко Василь — Одруження пиворіза (музична комедія)	19

Якщо ви за те, щоб „Нові дні“ жили і безперебійно виходили; якщо ви хочете, щоб „Нові дні“ були ще змістовніші і цікавіші; якщо ви лишаєтесь вірними собі і своїм приреченням, що їх ви дали на звернення ІНІЦІАТИВНОЇ ГРУПИ, то не завтра, а сьогодні:

- відновіть свою передплату, якщо вона вже кінчається;
- завербуйте не одного, а двох, трьох чи й більше нових передплатників;
- вишліть посильний даток на пресовий або на гарантійний фонд, наслідуючи тим добрий приклад пані Ольги МУРІЙ та інших;
- допоможіть нам мати побільше платних оголошень;
- розгляньтеся навколо себе і знайдіть меценатів „Нових днів“, які б на взір Чикаленка виявили свій патріотизм до глибини кишені — і допомогли б нам не лише втримати, але й піднести на вищий рівень наш і ваш журнал, продовжити видання і удосконалення шкільних підручників тощо.

Всі разом подбаймо негайно про кращу долю „Нових днів“!

Редакція й Адміністрація „Нових Днів“

УВАГА!

УВАГА!

Як ми вже повідомили в попередньому числі, слати все — матеріали до журналу, передплату, пожертви на прес-фонд, гарантійний фонд, платні оголошення — на одну з наших адрес:

- із Канади на адресу канадську (Торонто);
- із США на адресу американську (Детройт);
- із решти країн — хто куди сам хоче, щоб на канадську чи американську адресу (адреси подані на другій сторінці обкладинки журналу).

СІМДЕСЯТЛІТНЬОМУ ЧАПЛЕНКОВІ В. К.

(Замість офіційного поздоровлення)

Уперше Вас увічю забачив я, коли йшов Вам 33-й, а потім того перший я зник з очей Ваших — по закінченні навчального року 1932-33, а Вас не стало там десь із початком наступного навчального року. Про те я довідався щойно в січні 1934 р. — до того не писав і не казав мені ніхто, що Вас більше нема в ледиституті, і тоді — в січні — не словами, а плечима та очима ствердили і мій здогад підтвердили, коли я питально проронив ім'я Ваше, — студенти-однокурсники мої, уже колишні на ту пору однокурсники, задовольнили б то мою цікавість. Їх, може, пам'ятаєте ще: Андрій Бугай, Андрій Непран, Іван Лудченко, Василь Черепеня, Валентина Горбань та інші.

Уперше довідались ми, студенти, що Ви на пиворізах знаєтесь, — наприкінці того ж 1932-33 навч. року: у списку рекомендованої до прочитання літератури подав нам Пулинєць Олександр Степанович дуже лаконічно (ми не могли догадатись, чому так дуже лаконічно): Василь Чапля: „Пиворіз“, рукопис, зберігається в бібліотеці.

Уперше попався я під Вашу руку (курсів Ваших слухати ще не встиг) — під час іспиту: Ви з Миколою Самсоновичем Маслом у чотири руки діяли, щоб скорше нас перепустити. Напевно знаючи, що Микола Самсонович

буде тиранити і розпинати мене, я перехитрив його, щоб іспитували мене Ви, а не він. І поставили Ви мені без вагання ДД. І нічого не міг вдіяти проти завідувача катедри (Вас би то) милий Микола Самсонович, який міг би — попадись я тоді йому в руки — звести мою оцінку, в найкращому разі, до одного Д. Хоч це й був іспит з нормативного курсу української мови, який я ніби знав не гірше за будь-кого в групі, навіть не гірше за Сару Файнберг, яка в Миколи Самсоновича менше ДД ніколи не мала.

Уперше відкрив я Вас на еміграції, натрапивши в 1944 році на невеличку книжечку — „Пиворізи“. Відразу ж пригадалася повість, що її в 1933 році рекомендував нам прочитати Ол. Ст. Пулинєць, але не тільки прочитати, а й бачити її нікому з нас не поталанило тоді. А чому, то самі знаєте. Ще більше, ніж зміст повісті, мене захопила мова „Пиворізів“ — прочитав я ту повість, не відриваючись і духу не переводячи. А згодом друге по ній уважно пройшовся — і попідкреслював ті слова і вислови, що були для мене і нові, і свіжі в нашій художній літературі. Хоч чимало тих елементів Вашої мови — це були й елементи мови мого краю, східньої частини Січеставщини. Так я подумав уперше, що Ви десь, мабуть, із наших сіл. І хотілось мені тоді дуже, дуже сердечно подякувати Вам за те, що Ви так щедро сипнули в скарбницю нашої літератури перли і з моєї найріднішої мови.

Удруге в своєму житті я побачив Вас увічю — в рестораці „Полтава“, у м. Торонто, року Божого 1953. Це вже не був Ваш Ісусівський вік, як у 1933 році, і Ви вже не нагадували Ісуса. А в 1933 році — нагадували, і ми називали Вас тихцем Ісусом в окулярах.

Удруге в Новому світі ми віч-на-віч зустрілися в березні ц. р. — у місті Нью-Йорку: я говорив на конференції читачів про пок. П. К. Волиняка, а Ви слухали і після мене говорили. І добре говорили — як і завжди. Ви, мовляв, з Волиняком не сварилися, а тільки сперечалися. Сперечалися й писали до „Нових днів“. Ми після конференції домовились, що Ви й далі будете писати до „Нових днів“. Приславши п'єсу „Пригоди пиворіза“, Ви більше не обзивалися. Як і ще якийсь час не буде чогось нового від Вас, будемо з Вами сперечатись... Читачі хочуть і вимагають від нас, щоб ми почали вже з Вами сперечатись... Спершу сперечатись уперше, потім удруге, а як треба, то й утретє.

Щоб не довелося довго чекати, нумо сперечатись уже зараз: колись Ви, Василю Кириловичу, стріляли в мене із пера, що я впадаю в своїй граматиці в чехізм — рекомендую чеський принцип для давального відмінка іменників. Наприклад, Іванові Петровичу Гавришеві. Ви ж радили всі такі слова писати з повним закінченням — -ові чи -еві. То я „на цьому місці“ мушу подякувати панові професорові Василеві Кириловичеві Чапленкові за таку пораду.

На закінчення цих перших сперечань із Вами дозвольте побажати, щоб Ви ще багато-багато років у добрі та здоров'ї жили, часто писали, ми те друкували, а наші читачі на здоров'я читали.

Ваш Д. КИСЛИЦЯ

НАС ЖДУТЬ...

Нас ждуть, що знову ми прилинем
На рідні села і міста.
Що ми ярмо з народу скинем
І матір зніmemo з хреста.

Нас ждуть по тюрмах бідні бранці
І сплять, нас бачачи вві сні.
Щоб знов в сльозах устати вранці
І гризти грати навісні.

Нас ждуть в ярах і в пущах темних
Голодні й голі втікачі
І вже до гуркотів таємних
Не прислухаються вночі.

Нас ждуть в зеленій Буковині,
В Угорщині, в Галичині,
На кожнім кроці України,
Де тільки падали в борні.

Де впала крові хоч краплина,
Де тільки тихий стогін чути,
Всі, як душа одна, єдина,
Нас ждуть.

О. О л е с ь

ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ КИРИЛОВИЧ ЧАПЛЕНКО ТА ЙОГО НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Цього року ми відзначаємо подвійний ювілей Василя Чапленка: 70-ліття з дня народження і 50-ліття літературно-наукової творчості. Народився він 18-го березня 1900 року в селі Миколаївці на Січеславщині. Початкову школу він закінчив у рідному селі в 1916 році. Після того вчився в учительській семінарії в м. Павлограді, а з 1920 року — в Інституті Народної Освіти (ІНО) в Січеславі.

Від 1924 року відбув чотирирічну аспірантуру при Науково-дослідчій кафедрі українознавства. Одночасно з аспірантурою Василь Чапленко викладав українську мову й літературу в місцевих середніх школах. А від 1932 року почав викладати мовознавство в педагогічних інститутах, будучи керівником кафедри. З 1930 р. був затверджений у званні професора.

Професор В. Чапленко працював у роки більшовизму на Україні і зазнавав переслідувань і арештів. Рятуючись від знищення, він незабаром переїхав до Середньої Азії порядком самовигнання.

Коли почалась війна з німцями, він повернувся додому. Але залишатись далі на батьківщині не міг і разом з відступом німців у 1943 році виїхав на еміграцію до Німеччини.

Після чотирирічного перебування в Авгсбурзі, в Західній Німеччині, він переїхав до Нью-Йорку (США), де проживає постійно, присвятивши себе літературній, науковій і редакційно-видавничій діяльності.

У своїй творчій діяльності проф. В. Чапленко зосереджує свою працю в двох сферах — літературній і мовознавчій. Тому доводиться говорити про нього як про письменника і вченого мовознавця.

Свою літературну творчість він розпочав ще в ранній молодості. Перший його вірш був надрукований в провінційній газеті в 1919 році („Колись і тепер“). А далі почав писати, крім поезій, і оповідання та повісті, друкуючи їх у 20-их роках переважно під псевдонімами в різних українських журналах.

Але я не спиняюсь докладно на його літературних творах, про мовні особливості яких я написав окрему статтю в журналі „Північне Сяйво“ (1970, ч. 5). Моїм завданням у цій статті є подати огляд його наукової діяльності як мовознавця.

За „Бібліографією“ його творчості, що вийшла в опрацюванні Наталії Чапленко, дружини Ювілята, ще в 1964 році з деякими пізнішими додатками, виходить, що проф. В. Чапленко досі опублікував: один роман, вісім повістей, сімнадцять п'єс, 63 оповідання, 290 статей і досліджень, 60 віршових творів, 120 рецензій та багато нарисів, фейлетонів, нотаток тощо.

З них слід відзначити такі в галузі мовознавства, що стосуються різних ділянок: з ділянки діалектної основи української мови („Діалектна основа української мови“, „Україна“, 1950, ч. 4, Париж); „Самостійна Україна“, 1950, чч. 3, 4, 5, Чикаго), з ділянки розвитку української мови („Під знаком української мови“, „Краківські вісті“, 1943, чч. 124, 125, 126; „Українська мова серед слов'янських мов“, Львів, 1944, „Студентський прапор“, ч. 3; „Як виникла і розвивалась українська літературна мова“, „Український вісник“, 1944, Берлін), про мову письменників („О языке „Слова о полку Игореве“, „Литературная учеба“, Москва, 1936; „Про Шевченкову мову. „Час“, Фюрт, 1946; „Енеїда“ в історії української літературної мови“. „Україна“, ч. 1, 1949 р., Париж), з ділянки культури мови („Культура мови“. „Вісті ВУЦВК“, 1925, ч. 22), з ділянки морфології („Про одну форму давального відмінка“. „Нові дні“, ч. 120, Торонто, 1960; „Прометей“, 1960, ч. 2, Нью-Йорк), з ділянки церковної мови („До питання про церковну мову в богослужбі“. „Новий літопис“, ч. 14), з ділянки етимології („Походження назв гагілки“, „Київ“, 1961, чч. 4, 5; „До питання про походження назв „поляни“, „поляки“. „Овид“, Чикаго, 1967, січень-березень, ч. 1; „Походження назв „гуцул“, „бойко“, „лемко“ й дещо інше. „Записки НТШ“, т. 185, Нью-Йорк, 1970), з ділянки театру („Театральна лінгвістика Йосипа Гірняка“. „Пороги“, ч. 44, Буенос Айрес, 1953); „Чому нема правди в радянському театрі?“. „Пороги“, чч. 44“, Буенос Айрес, з ділянки правопису („Уваги до проекту українського правопису“. „Вісті ВУЦВК“, 1927, Дискусійний бюлетень, ч. 1; „До впорядкування нашої правописної практики на чужині“. „Життя і школа“, ч. 11, Торонто, 1961), з ділянки мовної політики („Сучасний стан русифікації нашої мови на Україні“. „Київ“, 1959,

ч. 6; „Мовні відносини на Україні“. „Український самостійник“, Мюнхен, 1962, чч. 4, 5; „Становище української мови за урядування Хрущова“. „Новий літопис“, Вінніпег, 1964, ч. 12; „Боротьба з русифікацією української мови“. „Визвольний шлях“, Лондон, 1967, ч. 1; „Ще про національну мовну політику більшовиків“, „Нові дні“, чч. 185 за 1956 р. та 86—91 за 1957 р., Торонто), з інших ділянок („Пушкін в українських перекладах“, „Зоря“, Дніпропетровське, 1925: „Про російську літературну мову“, „Український самостійник“, Мюнхен, 1963, чч. 65, 66; „Уводина до мовознавства“, Торонто, 1963).

З окремих рецензій на праці з мовознавства треба згадати такі: М. Наконечний, „Українська мова“, „Зоря“, 1928, Юрій Шерех, „Головні правила українського правопису“, „Наше життя“, Авгсбург, 1946, ч. 61; А. Орел, „Правописний словник“, „На чужині“, Кіль Коріген, 1947, ч. 8; Митрополит Іларіон, „Українсько-російський словник початку XVII ст.“, „Свобода“, 1962, ч. 5; П. Ковалів, „Василь Сімович“, „Пороги“, 1954, ч. 54. „Лексикон словеноросійський Памви Беринди“, „Життя і школа“, Торонто, 1964, ч. 3.

Слід відзначити й деякі статті на літературні теми, як: „Про літературну спадщину М. Зерова“, „Наші дні“, 1943, ч. 8, Львів; „Фольклор в творчестві М. Гоголя“, „Літературна учеба“, Москва, 1943; „Національна позиція М. Коцюбинського“, „Україна“, 1949, ч. 2, Париж; „Творчі шукання М. Коцюбинського“, „Київ“, 1951, чч. 2, 3, Філадельфія; „Український фольклор у творчості М. Гоголя“, „Сучасність“, Мюнхен, 1962, ч. 1.

Треба згадати й наукові праці, видані окремими книжками: „Сонет в українській поезії“, „Історично-теоретична розвідка“ (Одеса, 1929); „Українізми в мові М. Гоголя“ (Авгсбург, 1948); „Мова „Слова о полку Ігоревім“ (Вінніпег, 1959); „Українська літературна мова, її виникнення й розвиток“ (т. I, Нью-Йорк, 1955, т. II, вип. 1, 1962); „Дещо про мову“, збірка статей (Нью-Йорк, 1959); „Адитейські мови — ключ до таємниць нашого субстрату“, „Етимологічні досліді“, кн. 1, Нью-Йорк, 1966; „Нові знадоби до етногенези слов'ян та інших народів“, „Етимологічні досліді“, кн. 2, Нью-Йорк, 1967; „Наукова діяльність проф. П. Коновалева“, НТШ, „Доповіді“, ч. 29, Нью-Йорк, 1969.

З більших літературних праць слід відзначити книжку „Пропащі сили“ (Українські письменники під комуністичним режимом 1920—

1933 рр., що вийшла накладом УВАН у 1960 р. у Вінніпегу).

Але найбільше нашу увагу притягають його великі мовознавчі праці, як свідчення доброї наукової підготовки ще в Інституті Народної Освіти та в часи аспірантури.

Дуже важко зробити класифікацію тем, на які писав проф. В. Чапленко свої мовознавчі праці, бо вони дуже різноманітні, але з усього матеріалу видно, що його найбільшим зацікавленням була історія української літературної мови, внаслідок чого й вийшло два томи його фундаментальної праці — „Українська літературна мова“ (т. I — XVII—1917 і т. II — 1917—1920 рр.).

Свій курс історії української літературної мови проф. В. Чапленко будує на зовсім нових, оригінальних методологічних засадах, поклавши в основу живу мову народу. Вказавши на факт, що від самого початку про українську літературну мову писали лише принагідно, що ніхто української літературної мови, як такої, не розглядав, дарма, що вийшло кілька праць з історії української літературної мови, як: О. Колесса („Походження української літературної мови“, 1924); І. Огієнко („Історія української літературної мови“, 1950) та інші, автор слушно вказує, що в цих працях, як і в попередніх, немає головного, не досліджено монографічно мови окремих текстів української літературної мови. Тому, пишучи цю працю, він примушений був власними силами досліджувати мову деяких письменників.

В цьому курсі автор історичну вагу діяльності окремих діячів і письменників визначає не так, як це подано в звичайних курсах історії українського письменства. Він мотивує це тим, що на увагу брав він мовну діяльність, а не літературну. А в декого та і та діяльність має однакову вагу, як, напр., у Шевченка. А в декого мовна діяльність має менше значення супроти літературної, як, напр., у І. Франка.

Але головна заслуга автора цього твору в тому, що він подає в основі лише українську літературну мову, а не старослов'янську, як це зробив, на його думку, І. Огієнко. Тому й початок української літературної мови він подає тільки з XVII—XVIII ст., коли з'явилися перші твори, писані українською мовою. З цього часу вона й стала розвиватись у функції літературної мови. Але раніше, з найдавніших часів, вона була тільки розмовною мовою. Навіть у XVI—XVII ст. до остаточного перетворення розмовної мови на літературну не дійшло.

Поклавши в основу два показники — жанро-

во-функційний та якісно-стилістичний, автор встановлює етапи розвитку української літературної мови.

1. Перші спроби, що почалися з XVII ст. від „Інтермедій“ Я. Гаватовича і тривали до кінця XVIII ст., до „Енеїди“ І. Котляревського. Ці спроби характеризуються бурлескними ознаками.

2. Далі йдуть перші спроби „поважного стилю“ у п'єсах І. Котляревського і в Гулака-Артемовського.

3. На „манівцях“ мовної „котляревщини“ з стилістичною ознакою — перебільшеною бурлескністю.

Мова Квітчиної прози.

5. Мова українських романтиків — на Наддніпрянщині і Наддністрянщині.

6. Шевченкова мова, як епохальне явище в історії жанрового і стилістичного розвитку української літературної мови.

7. Українська літературна мова другої половини XIX ст. (спроба розмовно-побутового і наукового засвоєння).

8. Розвиток літературної української мови на Наддніпрянщині і Наддністрянщині після 1905 року і до 1917 року (поява преси).

9. Буйний розвиток української літературної мови після 1917 року (с. 11—13).

Це цілком нова класифікація періодів історії української літературної мови. При чім, автор окрему увагу присвячує мові українських діячів (М. Гушевський, А. Кримський, С. Єфремов та ін.) та мові красного письменства. Він порушує цілий ряд проблем, що особливо виступають в період 1905—1917 рр.: проблеми наукової мови та науково-технічної термінології, мови в театрі, спроба запровадження української мови в церкві тощо.

Цей том автор довів до 1917 року, і на питання, чому, він відповідає: тому, що 1917 рік — незвичайний рік в історії українського народу і української мови. Він слушно підкреслює у висновку, що в історії української літературної мови було тільки два такі роки—1798, рік першого видання „Енеїди“ І. Котляревського, і 1917 рік, що підніс українську літературну мову на вищий щабель розвитку та збагачення.

Дуже важливим є те, що проф. В. Чапленко розрізняє зовнішню і внутрішню історію української літературної мови. Саме роки 1798 і 1917 — це роки зовнішньої історії, бо ні „Ене-

їда“ не була абсолютним початком, ні те, що почалося 1917 роком, не дало зразу нової якості у внутрішньому розвитку мови.

У внутрішньому розвитку мови, як каже автор, нові якості прийшли не зразу, але кінецькінцем мова таки стала всеосяжним знаряддям культурного і політичного життя українського народу. А в зовнішній історії її державна функція стала за трамплін до стрибка у широкий світ. (с. 317).

Другий том під цією ж назвою вийшов у 1962 році. Цей том охоплює дуже важливу для української літературної мови добу — розвиток мови у самостійній державі 1917—1920 рр. Важливим саме є те, що автор мав можливість вивчати цей період у вільному світі, бо на Україні „науковці навіть не відважувалися торкатися цього страшного“, за висловом автора, „націоналістичного матеріалу“.

Цей том складається з таких розділів. 1. Граматично-правописне і лексичне опрацювання української мови. 2. Боротьба за українську літературну мову в українській державі 1917—1920 років. 3. Здобутки українізації за 1917—1920 роки. 4. Середовий (внутрішній) стан української літературної мови.

Але з погляду зовнішньої історії цю нову добу він ділить на два великі періоди: стан і розвиток української літературної мови в українській самостійній державі 1917—1920 рр. і період більшовицької мовної політики (с. 31).

В другому томі автор звертає основну увагу на боротьбу за українську мову, де, в зв'язку із створенням української держави, ставиться питання про домагання прав для української мови, про права національних меншостей та їх мов, про кадри українського будівництва та українізації і про загальні труднощі в цій боротьбі.

Окрему увагу автор присвячує українізації за 1917—1920 рр., вказуючи на розвиток української преси, українського шкільництва, на державну функцію української мови, на українську мову в армії і флоті, в церковному вжитку, в театрі і письменстві та в побуті інтелігенції й міста.

Щодо внутрішнього стану української літературної мови, то в цей час постають проблеми на: діалектні основи української літературної мови, на графіку й правопис, на творення науково-технічної термінології, на жанри й мовостилі.

Такий загальний характер має другий том „Української мови“ В. Чапленка. Як бачимо, характер цілком відмінний від тих праць, що вийшли тешер на Україні, зокрема „Курс“ за редакцією І. Білодіда та „Нариси“ П. Ілюща, де всі ці важливі питання обійдено, замовчано. Але це проф. В. Чапленко міг сказати лише тут, в умовах життя вільного світу.

Безперечно, увесь цей матеріал, що його автор подає в другому томі своєї праці, має велике історичне значення, як правдиві факти з життя українського народу та його мови. У передмові до другого тому автор називає цей період, за висловом С. Єфремова про 1914—1917 рр., „новим антрактом“; він показав, з одного боку, боротьбу російських шовіністів проти українських течій, і, з другого боку, намалював картину боротьби українських діячів за українську національну культуру. На Наддніпрянщині — Д. Дорошенко, А. В'язлов, М. Матушевський, В. Уляницький, І. Красовський та ін., які в „Союзі міст“ на чолі з бароном Ф. Штейнгелем. А „Союз визволення України“ діяв у Галичині, де брали участь наддніпрянські емігранти: А. Жук, В. Дорошенко, О. Скоропис-Йолтуховський, М. Меленевський та ін., а з місцевих учителів — Василь Сімович.

Цей „антракт“ автор зве історичним передоднем тієї доби, яка піднесла українську справу взагалі і українську літературну мову зокрема на нечувану до того височінь (с. 20, 30).

Особливо цінним у другому томі є критичне ставлення автора до питань з українського мовознавства, граматики й правопису, з підкресленням неправильного підходу до розуміння деяких мовних явищ, як, наприклад, ототожнення звука і букви тощо. В наслідок цього — і неправдиві висновки, які ставали на перешкоді наукового вивчення української літературної мови.

У зв'язку з історією української літературної мови проф. В. Чапленко виявив зацікавлення мовою окремих письменників, присвятивши їм окремі праці. Так, вийшли в світ його праці: „Українізми в мові М. Гоголя“ (Авгсбург, 1948), „Мова „Слова о полку Ігоревім“ (Вінніпег, 1950), „Мовна позиція і мова Григорія Сковороди“ („Вільний шлях“, ч. 6, Лондон).

„Українізми в мові М. Гоголя“ вийшли окремою книжечкою із серії „Славістика“, УВАН, де автор стверджує явні українізми, елементи живої стихії в мові М. Гоголя. А звідси й висновок, що М. Гоголь „був письменником дво-

мовним“, і українське Sprachgefühl було безпосередньою формою мислення. Більше того, як твердить автор, в родині Гоголів-Яновських розмовною мовою була українська мова, про що свідчать недавно знайдені архівні матеріали, що характеризують мову матері М. Гоголя — Марії Іванівни. В її листах позначилась українська вимова російських слів, як, наприклад: **еых, вьже, жыто** та ін.

Ще яскравіші українізми в мові батька Василя Опанасовича, який, як стверджує наш дослідник, не тільки говорив по-українському, але й свідомо вивчав українську мову. А сам М. Гоголь часто виходив на дорогу і розмовляв з селянами, що їхали на базар (с. 5—10).

Автор виразно вказує на факт, що М. Гоголь знав українську мову, проте культурний і політичний стан України зумовив його стати російським письменником. Через те йому довелося відштовхнутись від української мови і вивчати російську мову, як панівну („владичну“) мову. Але українізми залишили свої сліди, як, наприклад: **оддай, говорыл, куды, жолтый** та ін. (с. 11—13).

Після аналізу мови М. Гоголя проф. В. Чапленко робить висновок, що наявність українізмів у мові М. Гоголя робить його мову своєю Шпальта — 10

рідною, відмінною від інших російських письменників. Автор вказує на один дуже важливий факт: для правильного вивчення М. Гоголя дослідники не повинні обминати, свідомо замовчувати неросійські елементи в мові М. Гоголя, бо інакше це був би лінгвістичний дилетантизм дослідника. А для українців цей шлях М. Гоголя — це свідчення „болючої покути за зраду свого народу“ і „величезна втрата нашої культури“ (ст. 24—25).

Дуже важливим є відзначити іншу книжку проф. В. Чапленка — „Мова „Слова о полку Ігоревім“, що вийшла у виданні УВАН (Серія „Славістика“, ч. 7), з нагоди 150-ліття першого видання тексту „Слова“. Як відомо, російська література вбачала в „Слові“ пам'ятку російського письменства. Українська наука і більш об'єктивні літературознавці не-українці зараховують цей твір до старої української літератури Київської Руси.

Мова „Слова“ розкриває дійсне обличчя твору, тому й наш дослідник звернув увагу і описав мовні особливості твору — фонетичні, морфологічні, синтаксичні і лексичні. Він ствердив, що в цій мові відбилась життя Київської Руси,

економічні, політичні та культурні зв'язки з іншими країнами.

Місцеві елементи — це, звичайно, елементи мови Київської та Чернігівської областей. З огляду на це, як твердить автор, перекладаючи „Слово“ українською мовою, цілі вислови й звороти можна залишити без змін, як це зробив проф. М. К. Грунський у своєму прозовому перекладі. З усіх особливостей мови, ясно, що це пам'ятка київської культури. Вона ближча до української культури того часу, ніж до російської.

Нарешті, слід згадати коротко й про „Мовну позицію“ Григорія Сковороди. Проф. В. Чапленко виявив зацікавлення мовою Сковороди, викликане київським виданням творів Г. Сковорода в 1961 році. Автор підкреслює, що Г. Сковорода був свідомий своєї приналежності до українського народу, як певної етнічної одиниці, а також його освіченість, що свідчить про те, що Г. Сковорода був „одним з найосвіченіших людей свого часу“.

Хоч Г. Сковорода ставився негативно до української народної мови, як негідної, на його думку, стати літературною, проте, в його мові трапляються часто елементи живої мови, т. зв. українізми в текстах творів М. Сковорода. А взагалі мова Г. Сковорода — це складний конгломерат, різномовна мішанина, яка справляє враження, ніби письменник був малолітньою людиною.

Проф. В. Чапленко відзначає наявні в мові Г. Сковорода українізми — фонетичні, морфологічні, лексичні. Але вся та мішанина не стає на перешкоді авторові цілком знецінити мову Г. Сковорода. Він робить висновок, що в суто мовному розумінні спадщина Сковорода не має для нас ніякої вартості, але літературна спадщина має більше значення; він мав навіть впливи на Шевченка, на Тичину.

Наш Ювілят, як учений, цікавиться й теоретичними питаннями мови. Статті теоретичного характеру виійшли окремою збіркою під назвою „Дещо про мову“ (Нью-Йорк, 1959), де, крім переднього слова, вміщені такі окремі статті, як: мовний знак, типи мовних знаків, соціальна природа мови, межі і можливості мовостилію, літературна мова і до теорії мовної політики.

В цю останню він включає й мовну політику радянської влади, зокрема теорію Сталіна про мову майбутнього суспільства, як мову

того народу, що запанує над усіма іншими народами.

Останнім часом проф. В. Чапленко присвячує багато уваги етимологічним дослідям, викладеним у книжці „Нові знадоби до етногенези слов'ян та інших народів“ (Нью-Йорк, 1967). Цю працю він побудував на основі його попередньої праці „Адигейські мови — ключ до таємниць нашого субстрату“ (Нью-Йорк, 1966).

В праці „Нові знадоби“ автор порушує питання про походження української та інших слов'янських назв. Багато з цих назв він вважає словами адигейського походження.

На підставі своїх дослідів у названих двох працях проф. В. Чапленко висловив новий погляд, що процес слов'янської етногенези відбувся ще в умовах Сарматії і тривав не менше, як тисячу років: від появи в Східній Європі скитів (VII—VIII ст. до н. е.) і до перших історичних згадок про слов'ян у II—III ст. н. е. Тоді ж почали, мовляв, виникати діалектні відмінності серед слов'янських мов.

Звідси у нього відпадає потреба шукати прабатьківщину слов'ян чи говорити про первісну одність слов'ян, яка пізніше розпалась. А початок творення окремих слов'янських мов він датує „часом творення самих цих мов“ („Знадоби“, 3—4).

Після праці Ф. Філіна „Образование языка восточных славян“ (М.-Л. 1962) названі дві праці В. Чапленка безперечно внесли в науку нові думки щодо походження слов'ян та їх мов. Це його заслугам треба завдячувати нове досягнення в мовознавстві про етногенезу слов'ян та інших народів.

А його досліді адигейських мов відкрили нову сторінку в етимологічних дослідях деяких прізвищ, географічних назв тощо.

Ми спинились тільки на деяких більших працях Ювілята, подавши бібліографію деяких його дослідів, статей, рецензій. Дуже важко було зробити якусь класифікацію творів проф. В. Чапленка, бо їх так багато і такі різноманітні своєю тематикою, що не було можливості вкласти в них у якусь певну систему. Хоч головний стрижень лежить у працях з історії української літературної мови.

Велику працю поніс на собі проф. В. Чапленко — як письменник і як мовознавець. Про це яскраво свідчить бібліографія його праць. Для української філології це велике надбання,

КИЇВСЬКА МУЗИЧНА ОСІНЬ

Цього року кияни не можуть нарікати ні на убогість, ані на одноманітність музичного життя столиці. Тиждень за тижнем, а то й день за днем відбуваються різноманітні концерти сольової, камерної, хорової й оркестрової музики та оперні вистави. Особливого забарвлення додає їм 200-річчя з дня народження Людвіка ван Бетговена, яке Київ відзначає досить дбайливо. Поза цим уже перші місяці цього річного концертного сезону принесли цілий ряд імпрес, вартих нашої окремої уваги.

Це передусім пленум Спілки композиторів України, відбутий у першій половині жовтня цього року. Його особливість уже в тому, що він був у цілому присвячений музиці молодих композиторів. У своєму вступному слові голова Спілки композитор Андрій Штогаренко говорив про потребу готувати молоду зміну, заохочувати майбутнього розвитку українського музичного мистецтва. З ширшою доповіддю виступив заступник голови Спілки викладач київської консерваторії композитор Мирослав Скорик. Він підкреслював досягнення й успіхи молодих українських композиторів у галузі великих форм симфонічної і камерної музики. Звертав він увагу на кількісно досить малий вплив композиторської молоді до Спілки. Враховуючи сюди композиторів віком до 35-ти років, їх усього 10 відсотків загальної кількості членства Спілки.

Підчас дискусій, а згодом і в пресі багато уваги присвячено творам, які виконувалися у ряді концертів, влаштованих за програмою пленуму. Були це — коли мова про більші ор-

а українська мовознавча наука збагатилася численними розвідками, статтями та книжками і новими відкриттями — разом 633 одиниці, включно з публіцистичними статтями.

З цим солідним науковим багажем він прийшов цього року до свого 70-літнього Ювілею. З великим полегшенням на серці наш Ювіляр може сказати: „Я зробив усе, що міг зробити, а далі слово за вами, молоді паростки української нації, що бажаєте посвятити своє життя українській філології“.

Побажавши нашому вченому Ювілятові ще багато років життя і такої ж корисної праці та ще більших успіхів на широкому полі української науки!

Оркестрові твори — Друга симфонія М. Поллоза, Фортепіяновий концерт Валентина Бібіка, симфонічні „Веснянки“ Людмили Дичко, Скрипковий концерт М. Скорика та „Монодія“ Валентина Сильвестрова. У своїй, загально беручи, ділово написаній рецензії музикознавець Марія Загайкевич писала з особливою увагою про „Веснянки“, в яких, на її думку, фольклорні засади мистецького вислову поєднуються з найновішими здобутками композиторської техніки („Культура і Життя“ 22 жовтня 1970). З похвалою говориться в рецензії і про Скрипковий концерт Скорика (солістка О. Пархоменко): „Твір сприймається як схвилюваний внутрішній монолог, розповідь про глибокі і складні душевні переживання людини, що страждає, бореться, перемагає“. (Тим з-поміж читачів, які були на фільмі „Тіні застиглих предків“, хочу пригадати, що композитором гарної і новим духом навіяної музики до цього фільму був саме Мирослав Скорик).

Рецензія Марії Загайкевич має назву „Здобутки і прорахунки“. Про які прорахунки мова? Критичні зауваження автора викликав твір Валентина Сильвестрова „Монодія“, в якому, як вона пише, виявились найбільш крайні експериментальні тенденції. Не заперечуючи „права громадянства“ звуково-виражальним здобуткам різних напрямів музичного авангардизму, тобто серійної техніки, алеаторики, чи сонористики, вона все таки твердить, що виключне застосування цих засад музичної творчості було б свідомою деградацією естетично-виражальних функцій музичного мистецтва. Нарешті сказано в рецензії, що „Монодія“ Сильвестрова в українській музиці — явище поодиноке, яке по суті стоїть осторонь широкого русла творчості молодих композиторів.

Твір Сильвестрова і взагалі напрям, який він репрезентував на пленумі, споунав до негативних зауважень ще й інших дискусіантів і критиків. Була про це мова й у доповіді Мирослава Скорика. Над цим питанням варто зупинитися й нам.

Хто з нас на еміграції цікавиться сьогочасною українською музикою, той стрічається з ім'ям Сильвестрова не вперше. Про нього була вже згадка у збірній праці про сьогочасну європейську музику, виданій у Нью-Йорку 1965 року п. з. „Контемпорері мюзік ін Юроп“. Це

дуже показове, що на цілий розділ, присвячений музиці Союзу РСР, є тільки один нотний приклад і то саме з твору, як сказано в книжці, „молодого українця Валентина Сильвестрова“ (стор. 280). Вслід за цим його твір виконувався у 1967 р. в Америці силами музичного факультету університету в Блумінгтоні, Індіана. Були це його „Проекції“ написані з застосуванням алеаторики, в якій окремим виконавцям дається до деякої міри волю у проведенні їхніх партій. Дуже цікаво сконфронтувати два публічні виступи Сильвестрова. Першим була його відповідь, надрукована в журналі „Советская Музыка“ (ч. 5, 1968) у рамках розписаної редакцією анкети „Слово молоді“. Сильвестров писав про існування цілої групи молодих київських композиторів, недавніх випускників консерваторій і називав В. Годзяцького, Л. Грабовського, В. Губу, В. Загорцева, М. Полоза та інших: „В усіх спільна доля — ізза того, що їх твори майже не виконуються, вони мало відомі навіть у музичних колах“. Бували випадки, коли й самі виконавці цікавилися новою музикою і виявляли бажання виконати її. Що ж, коли не було можливостей. Молоді кияни хотіли б, за словами Сильвестрова, щоб їхня музика жила й звучала, хай сперечаються за неї, хай її критикують. Другий виступ нашого музики-новатора знайшовся на сторінках журналу „Совет Лайф“ за лютий 1969 р. (як передрук з російського журналу „Юность“). „Совет Лайф“, як відомо, видається англійською мовою в Москві і на основі обмінного договору розповсюджується в Америці. Ото ж одна з читачок цього журналу просила редакцію розповісти їй про життя кількох щасливих людей, що живуть у Радянському Союзі. І от одним з-поміж трьох щасливих виявився Валентин Сильвестров. З відбутого з ним інтерв'ю виразно видно, що молодий композитор добре обізнаний з новітніми музичними течіями в Італії, Франції, Німеччині й Америці. Далі сказано, що його твори успішно виконувалися у Празі, Загребі, Берліні, Парижі, Копенгазі і — з особливим успіхом — у Ленінграді. Цікаво, що в цьому інтерв'ю, призначеному для американської публіки, ні словом не згадано про труднощі виконання на його власній батьківщині, про які сам він писав і які робили його таким нещасливим.

Коли звести в одне тільки що сказане з тим, що говорилося й писалось з приводу пленуму, можна зробити кілька висновків. Перший: твір Сильвестрова не такий то відокремлений, як про це писала М. Загайкевич. І сам наш ком-

позитор не початкуючий молодик, якого треба було б вести за руку (йому сьогодні 33 роки). Натомість треба визнати як позитивне явище, що музика Сильвестрова все таки дочекалася, що її почули в його рідному місті і що критика твору і його музично-естетичних засад проведена не погромницькими засобами, як це було раніше, а в дусі товариської критики. Але ми не можемо не поставити ще одного питання: чому на пленумі не дано належного слова і місця іншим молодим композиторам, а передусім Леонідові Грабовському. Ми ж знаємо, що він лавреат першої премії на все-союзному огляді творчості молодих композиторів 1962 р. Його „Симфонічні фрески“ виконувалися ще 1963 р. в Ленінграді і Москві, а через чотири роки й у Києві. На згаданому вже концерті в університеті (Блумінгтон), де виконувався цикл пісень Грабовського на слова японських поетів (написаний для тенора сольно, флейти-піколь, тромбону і ксилофону) публіка і критика реагувала ентузіастично.

На мою думку, прорахунки, про які писала Марія Загайкевич, не в тому, що молоді українські композитори йдуть з духом часу і перекликаються з передовими течіями сьогочасного музичного світу. Лихо у постійній тенденції затримувати розвиток української музики штучними адміністративними заходами. А все таки минуле повинно було чогось навчити теперішніх критиків. Колись Бориса Лятошинського, видатного композитора та вчителя і друга численних молодих музик спеці від соціалістичного реалізму повчали, як треба komponувати. Це йому радили змінити всю останню частину третьої симфонії тому, що в ній не було виразно сказано, як то „жити стало веселіше“. Ті речі сьогодні соромно згадувати. Чому ж тоді повторювати їх у відношенні до молодих композиторів, які знову ж таки пишуть згідно з своїм сумлінням та музично-естетичним переконанням і які інакше писати не в силі? Чи не з тією метою, щоб свіжі, талановиті, новаторські голоси не могли пролунати з київської провінції? Повторюється і відіграється — у когрий вже раз — драма нових, оригінальних і високоталановитих витворів українського мистецтва. Грабовський, Сильвестров та інші українські молоді композитори можуть втішатися успіхом у Росії, а навіть в Америці, зате на їхній батьківщині до них все ще прикладатимуть пережиті критерії і гальма.

Шкідливі тенденції в Україні помітні і ще подекуди. Цієї осені виступала в Києві болгарська хорова капеля імени Светислава Обрете-

нова. Київський музичний світ привітав її в себе співом народніх пісень і виступом оркестри народніх інструментів. Тим часом народня музика — це тільки одна з ланок, якими цікавиться заслужена болгарська капеля. На своєму концерті в Києві вона виконувала й церковні твори давніх майстрів — Палестріни, Лассо, Монтеверді і твори новіших — Шумана, Верді, Бізе, Рахманінова. І ще один незвичайно цікавий твір: „Стабат Матер“ одного з найбільш відомих у світі сьогочасних авангардистів, видатного польського композитора Кшиштофа Пендерецького. Ситуація дивна і назагал невесела: з соціалістичної Болгарії іде в Україну хорово капеля з крайньо модерністичним твором композитора соціалістичної Польщі, а їй, порядком реваншу, подають у Києві — оркестру народніх інструментів.

Однією з важливих і корисних іновацій в музичному житті не тільки Києва, але й цілої України треба вважати недавній перший виступ новоствореної чоловічої хорової капелі під керівництвом Семена Дорогого. Ця капеля, до речі, єдина в Україні, виповнює дошкульну прогалину, що існувала досі. Справа в тому, що досі не було кому продовжувати давніх і досить багатих у нас традицій хорової музики для чоловічого складу. Перший виступ капелі пройшов з незвичайним успіхом (варто згадати, що вона складається виключно з професійних співаків). Рецензенти пишуть, що концерт проходив, як справжнє свято, а публіка примушувала виконавців повторювати майже кожен номер програми („Літературна Україна“, 6 жовтня 1970). З багатої програми згадаємо: Стеценка „Промстей“ і „Рано-вранці новобранці“, Ніщинського „Закувала та сива зозуля“, Воробкевича „Над Прутом у лузі“, Кошиця „Журавлі“ і „Гей, я козак з України“, Лисенка „Вічний революціонер“, Шуберта „Аве Марія“ (з солісткою Е. Акритовою), врешті уривки з опер: Верді „Ріголетто“, Римського-Корсакова „Майська ніч“ і Г. Майбороди „Арсенал“. Після концерту до співаків промовив поет Платон Воронько, який сказав, що в ту осінню холодну пору на слухачів війнуло весняною повістю пісні. Ми ж додамо, що як на мистецький ансамбль, зформований яких 6—7 місяців тому, то успіх його першого виступу був повний. Шанувальники української хорової культури будуть чекати, що в дальшій своїй діяльності капеля поширить свої виконавчі горизонти, особливо у напрямі нашої сьогочасності.

До подій дуже корисних для музичного жит-

тя Києва треба зарахувати концерт, присвячений творам двох видатних композиторів 20-го століття: Белі Бартока і Павла Гіндеміта. Концерт влаштувала симфонічна оркестра Української РСР під керівництвом Володимира Кожухаря. У програмі були сюїта з балету „Чудесний мандарин“ і Скрипковий концерт (соліст Юрій Мазуркевич) Бартока та симфонія „Матіс — художник“ Гіндеміта. Показується, що зацікавлення новітньою музикою таки існує. Єдине, чого не можна зрозуміти: чому „Хіндеміт“? Чи тому, що в російській мові немає можливості передати звук „г“, маємо й ми калічити ім'я славного німецького композитора? Ті, що це роблять, повинні заглянути до третього тому Української Радянської Енциклопедії, виданої заходами Академії Наук Української РСР, де Гіндеміт є таки Гіндемітом.

У виконанні цієї самої оркестри під керівництвом В. Кожухаря розпочато інший тип концертів, а саме: цикл авторських вечорів. Одним із перших був авторський концерт Андрія Штогаренка, у програмі якого прозвучали „Симфонічні казки“, дивертисмент, скрипковий концерт та інші твори. Пригадати б, що деякі твори Штогаренка відомі й у нас на еміграції. Це особливо три оркестрові твори: сюїта „Юність“, поема „Душа поета“ для струнної оркестри і сюїта „Пам'яті Лесі Українки“, що була виконана у програмі українського симфонічного концерту в Торонто.

Болгари привезли до Києва серйозну хорову музику, давню і найновішу, поляки приїхали — як писалося в пресі — з яскравим, сповненим вогню і веселою елегантністю мистецтвом польської оперети. У Києві повних шість днів гостював гдинський музичний театр і кожную його виставу публіка зустрічала з захопленням.

На закінчення згадаю ще одну подію — виступ самодіяльної хорової капелі Музично-хорового товариства. Створена вона не так давно — в 1964 р. Ця капеля вже має за собою ту славу, що вона ввела у концертне життя Києва численні твори українських та інших композиторів: Дебюссі, Равеля, Шостаковича та ін. У програмі останнього виступу були: Концерт ч. 2 Дмитра Бортнянського, Концерт Максима Березовського, „Херувимська“ Артема Веделя, Кантата ч. 4 Й. С. Баха і уривки з ораторії „Пори року“ Й. Гайдна. Читаю в пресі звіти з цього концерту і пригадуються мені слова вірного друга української музики Максима Рильського. Це він ще вісім років тому писав на сторінках „Вечірнього Києва“ про незадовільні, ча-

сто просто безбарвні програми концертів, за-
смічені такими витворами, як „Гречаники“,
„Гандзя, цяця молодичка“ та іншими. У своїй
статті „Дивлюсь на афішу та й думку гадаю...“
він дивувався, чому церковні твори таких ко-
мпозиторів, як Моцарт, Верді та ін. можуть ви-
конуватися, а „Веделя, Бортнянського й Бере-
зовського знаємо тільки з імени...“ Жаль, що
поет не дочекався концертів з виконанням тво-
рів цих раних наших композиторів. Він, на-
певно, радів би, бачучи, що одна з дошкуль-

них прогалин помалу заповнюється.

Колись на сторінках того ж самого „Вечір-
нього Києва“ Максим Рильський писав про
трьох молодих поетів: Вінграновського, Драча
й Коротича: „Від щирого серця вітаю їх — і
бажаю щасливої праці. У них усе ще перед ни-
ми.“ З цими словами могли б ми звернутися
й до молодих композиторів, перед якими са-
ме останньої осені відкрились перші, хай —
покищо — дуже ще недостатні можливості ви-
яву. У них багато ще — перед ними.

Роман Федорів

Т И Ш А ОПОВІДАННЯ

...Ви знаєте, що є на світі тиша польова. Це
сон закоханої жінки. Є тиша лісова. Це стом-
лений грозами дуб. Є тиша морська — білі
вітрила простреленими крилами впали на дзер-
кала води. Вечірня тиша подібна до монашки.
А ранкова — до дівчини, що тамує в собі сміх:
губи стулені, а очі іскряться. Є ще тиша фрон-
това. Є цвинтарна тиша.

Я — Тиша Шкільна. Я не знаю малинового
вбрання моєї ранкової посестри. Я не плачу
на цвинтарях. Мене не розстрілюють кулеми.
Мене не слухають закохані.

Я зранку сную по шкільних коридорах. Во-
ни довгі, як гребля. Обабіч двері — шлюзи. За
ними кляси, подібні до озерець.

Обов'язки мої прості. Дивлюся, чи не забули
прив'язати язик говірливого дзвоника. Слу-
хаю, чи не занадто голосно маленькими кир-
ками довбає час старий годинник. Змашую двє-
рі, аби не рипіли. І тулюся до дверей. Слухаю
плюскіт озерець.

Озера різні. Третій „Б“ хлюпоче голосами
рідко — і я проходжу мимо. П'ятий „А“ рокоче
глухо, от-от, здається, хвилі піднімуть намул з
самісінького дна. Четвертий „В“ завжди б'ється
гамором об стіни — там молода вчителька.
Я спішу їй на поміч, щоб вгамувати озеро, по-
сіяти увагу. І хвилі згладжуються—влягаються.

Іноді з мене кепкує балакучий дзвоник: про-
теленєкає завчасно, і я не встигаю відсахнутись
від дверей. Тоді живе срібло клясів топче мене
черевиками. Але я не ображаюсь, я живуча.

Часом мої сестри стануть під вікнами і смі-
ються. Або жаліють. Кажуть, що я нещаслива.
Кажуть, що я обкрадена. Кажуть, що я про-
пахла старим чорнилом і пилом книжок. Бо що
я бачила на світі? Ніби знаю, як шепче колосся

на ланах? Ніби бачила, як колишуться на хвилях
чайки? Ніби чула, як ростуть трави? Ніби від-
чувала, як музика в театральних залах роз-
топлює лід сердець? А чи сиділа я поруч з по-
етом, що в глибині ночі тче в муках вірш?

Хто знає, може, мої посестри мають рацію.
Але я не заздрю їм. Хіба вони колись виділи,
як ростуть люди?

Ось візьмтї, приміром, шостий „А“. Я люб-
лю бувати у цій клясі. Тут сповна відчуваю
свою силу. Завдяки, розуміється, вчителєві.
Його звуть Антоном Горобцем. Я шанувала йо-
го. Захоплено і свято дивилась, як він сіє добре
і розумне. Я називала його пророком за при-
страсть. За лобату голову. Я думала, що він
приходить до кляси чистий, мов сльоза.

Сьогодні я бачила, як учитель вів урок укра-
їнської літератури.

Стояв біля столу високий, гривастий і над-
хненний. На грудях орденська планка, в очах —
вогонь, в грудях — щирість. В голосі — трем-
тіння. І тремтіла в його руці книжечка:

„Мамо, я хочу поговорити з вами у вашім
житті, у вашій смерті. Як ви колись перейшли
полями, нас беручи на долонечки вперті“.

Я припинила в кутку. Зазирала дітям в очі.
Кляса, справді, була подібна до озера в потїд-
ний день. Ніде — ні хвильки. Ніде — ні шелесту.
І я бачила, як ростуть діти.

„Я б тобі хліба приніс, якщо можна. Я б то-
бі пісню приніс, якщо можна. Мамо, до тебе
немає дороги...“

Вчитель читав вірш, як проповідь. В цю хви-
лину він був Колумбом, бо відкривав дітям
поезію. І був добрим пророком, бо вчив дїтво-
ру любови. І їм, дітям, здавалось, що вчитель
не читає, а таки про свою матір мовить. Вони

підперли кулачками голови. Навстіж відкрили серця. Широко розкрили очі. Діти були полемнивою, яке засівали...

Шпальта — 13

На передостанній парті сховав лице в долоні хлопець. Серед русявих і чорнявих голівок його руда чуприна палахкотить багаттям. Це Богданко.

Від нього, чую, віє тривогою. Від нього, чую, віє здавленим плачем. Крізь долоні, знаю, хлопець видить сонце. А на фоні сонця, вище сонця, пливе, гойдається деревище. Мамине..

Потім сонце перехрестило чорні хрести. Яма. Чиєсь ридання. На мамині груди падають грудки. Матері вже не боляче. Боляче Богданкові.

Сонце підпалило хрести. Освітило обличчя людей. Богданко вдивляється в них. Знаходить для себе співчуття. Знаходить доброту. Лише маминої усмішки знайти не може.

Хочу я вчителя зупинити. Хочу. А він не помічає. Пророкам, навіть великим, іноді незнайома чуйність.

Богданко дозріває смутком. І, дозрівши, думає про живих матерів. Підвів голову. За перехрестям вікна майнув учорашній день. Згадався вчорашній гнів. І вчорашній сором. Обличчя його блідне. Відкриття поволі, важко, як плугатар на скелястому ґрунті, оре першу борозну-зморшку.

Я беру його за руку, шепчу:

— Богданку, заспокойся. Слухай...

— Не можу, — глухо сказав хлопець. — Порадь мені, як винити маю? Вчора я був у сільраді, там мій дядько Тиміш головує. І от до нього прийшла жінка.

Я знаю її давно. Я бачив її не раз. Але вчора на моїх очах вона старілась. На моїх очах горбилась. Стояла перед дядьковим столом і не змогла здобути слова. Гей би забула, чого прийшла. Ніби жалі свої лишила за порогом. Хіба я відав, що їй соромно свої болі чужим людям розкривати? Рани показувати?

Та врешті сказала:

Роби щось, Тимку, прошу тя, роби... Бігме, не маю вже терпцю. Мала я сина. І збулася-м сина. Я ж його, Тимку, колисала. Я ж його у зіллі купала, щоб файний був. Я ж його з тих фронтів виглядала... І все забув. Бо стара стала-м. Аби йому красні покої не ганьбила — казав мені спати в коморі. На цементі верету стелю, синоюю вдячністю накриваюся...

І ще питав мене син, коли я вмиру.

...Я зацепіла. Гладила рукою хлоп'ячу голівку. Казала, щоб до серця чужу біду не брав. Що подієш, коли на світі є ще такі сини...

Богданко встав. І мені здавалось, що він виріс до стелі. Вчитель замовк. Глянув на хлопця допитливо.

— Сядь, Богдане, — м'яко сказав Горобець. Він любив цього тихого рудого хлопця. І учень любив учителя. Хотів бути таким, як він.

Богданко не чув. Обличчя кривилось від болю: боліла в хлопця душа. Очі свердлили вчителя. Очі питали вчителя.

— Скажи, невже це ти? Невже...

— Сядь, Богдане, — вже нервувався Горобець.

Хлопець зібрав свої книжки. Понурих головою. Пішов через усю клясу. Схлипнули двері. Горобець побіг за Богданком. І я шмигнула за ним.

Вони стояли в коридорі. Один проти одного. Дивились собі в очі. Вчитель посміхався. Його руки ласкаво лежали на хлопчикових раменах.

— Що сталося, Богданку? Хто тебе образив?

Богдан не відповів. Не відривав погляду з учительського обличчя. В ойго очах був осуд. Докір. Я аж жажнулась цих великих хлопчачих очей. Мені здалося, що на Горобця дивились мільйони матерів, що колихали дітей, що виглядали з фронтів дітей. Що зрешували сльозами могили дітей, що тішились радістю дітей. Дивились живі і мертві.

— Але ж, Богданку, — вже гнівався вчитель. — Ти скажеш, нарешті, що сталося?

— Я вчора, Антоне Степановичу, був у сільраді. Був... — м'яв хлопець слова. — Там мати ваша... Ви не носите їй ані пісень, ані хліба, — видихнув школяр.

Горобець знітився. Аж меншим став. Злетіла з нього мантия пророка. І я вперше забачила його таким, яким він є насправді. Досі вдягався в орденські планки. Заслонявся авторитетом. Тепер стояв ніби голий.

— Ти, шмаркачу, так розмовляєш з учителем? — набубнявів гнівом. — Яке ти маєш право! — верескнув.

— Я сирота, — відповів тихо хлопець.

— Ну то й що, — Марш до кляси!

Хлопець заперечливо хитнув головою. Я бачила, що він хотів сказати вчителю щось важке, значуще. А може вже все сказав?

— Богданку, — раптом вже благально вирвалось у Горобця. — Але ж..

Не слухав. Повернувся і пішов. Не прощав. Не міг простити. З ним були матері. Живі і мертві.

(Закінчення на 12-тій стор.)

ОДНА ЗАГАДКОВА ГРАМАТИЧНА ФОРМА

В українській мові існують різні типи словосполучень — безприйменникових і прийменникових. Але існує також одна прийменникова форма, яка не може мати місця ні в одному розділі. Це пояснюється тим, що форма ця типу **що за** не вживається з відповідним відмінком, який може мати при собі прийменник. Навпаки, ця форма часто в'яжеться з невластивим їй називним відмінком (називний відмінок ніколи не вживається з прийменником) в питальних і окличних реченнях.

Перед дослідниками стала загадка, як пояснити цю невластиву називному відмінкові форму. Така невідповідність кінець-кінцем привела їх до висновку, що таке **за** не є прийменником. В „Курсі сучасної української мови“ за ред. Л. Булаховського (т. II, Київ, 1951, стор. 111) сказано, що „не можна вважати таке **за** прийменником, бо воно не вимагає знахідного відмінка“. Але, за спостереженням І. Г. Матвіяса (Синтаксичні особливості питально-відносних займенників в українській літературній мові першої половини XIX ст., „Мовознавство“, Наукові записки, XV, АН УРСР, Київ, 1959, стор. 49), деякі приклади ніби вказують на знахідний відмінок: А дочка Оксана... **що то за хороше** (Шевченко). Ще виразніше він вбачає знахідний відмінок у прикладі: **Що то він за хворостину** пре у світилицю до пана сотника (Квіт.). Або **Що за стук, за гомін чує?** (Котл.).

Т И Ш А

(Закінчення з 11-ої сторінки)

Хляснули двері.

А потім зірвався з шнурка дзвоник.

* * *

Роман Федорів народився 1. 12. 1930 року в селі Братківці, Богородчанського району, Івано-Франківської області в селянській родині. Закінчив Івано-Франківське педагогічне училище. Навчався заочно у Львівському університеті. Працює при українській місцевій пресі, а з 1962 р. — кореспондент газети „Молодь України“.

Друкуватись почав у 1955 р. Протягом наступних років вийшло декілька його збірок новель, повістей і оповідань.

Оповідання, яке ви щойно прочитали, взяте з його збірки „Квіт папороті“, яка вийшла з друку у видавництві „Каменяр“, Львів, минулого року. — Ред.

Тим часом раніше ще О. Синявський (Норми, 265) був тієї думки, що **за** в сполученні **що за** — не прийменник. З приводу цієї форми він писав, що „наче наперекір основному правилу про те, що прийменники бувають тільки в парах з додатковими іменниками“, тобто вимагають тільки непрямих відмінків, тоді як в дійсності прийменник **за** може бути перед називним відмінком. Це буває особливо в окремих реченнях після **що**: **Що** у тім домі жила **за** праведная душа! (Кв.). Взявши до уваги факт, що такі самі конструкції бувають і при прислівниках (А **що** в лісі **за тихо**, тільки листя шелестить. Нар. пісня), Синявський вважає, що це „попросту своєрідне словосполучення прислівникового характеру з підсильним значенням на подоби різних часток, а не прийменник“.

Про форму **за** як частку говориться і в „Курсі сучасної української літературної мови“ (Сторінка 111), але в сполученні з **що**: „Зазначена конструкція становить цілісний зворот, а то й речення, що виконує функцію частки колишньої підметовості **що**“.

Існує дві групи словосполучень з формою **що за**: питальні і окличні. Причём, в обох цих групах часто між **що** і **за** вставляється ще й підсильна частка **то, це (що то за, що це за)**.

а) Словосполучення питальні не висловлюють будь-якого захоплення чи здивування. Ці словосполучення досить часто вживаються в українській літературній мові. Вони вживаються лише тоді, коли дійсно запитується про когось, про щось. Коли ж цього немає, тоді вони належать до категорії окличних. З цього погляду сумнівним нам видається приклад: **Що за дурницю меле?** І подивився на неї холодно. Гол. Т., 198. Тут поставлено знак запитання, тоді як речення більш справляє враження оклику. Таке ж подвійне враження справляє приклад: **Що ти за батько такий?** Тес. ВТ, 21. Дуже важливим є знати, чи питальне, чи окличне речення, бо від цього залежить інтонація і стилістичне значення.

До суто питальних належать такі словосполучення: **що за дівчина, за любчина, за чоловік, за звіряка, за потороча, за ханжа, за козак, за люди, за шрамчик, за вогники, за питання, за птиця, за розмова, за стукіт, за рух, за діла, за дим, за труди, за день, за свято, за бенкет та ін.**

Що то за дівчина, що то за любчина? Чуб.

V, 48 (ГСл. 923). **Що це за дівка?** Де вона взялася в нашому селі? Н. Лев. Тв. 67. **Що воно таке за чоловік?** — спитав Барило Кобзу, як Марко виліз із землянки. Стор. МП, III. **Що воно таке за звіряка ото?** МХРВ, 57. — А **це що за потороча?** — люто галаснула та... Чап., 11, 13. **Що це за ханжа?** — запитала Галина в Овза. Гум. Жад. 10. **Що то за одні, ті козаки, Тетяно?** — запитав малий Славко. Кобр. (АУО, I, 569). **Що це за край? Що це за люди?** Гум. Жад. 77. А **що це за шрамчик тут?** Давно хотіла спитати. Там же, 61. А **що це за вогники** блимають під лісом? Коц. Тв. I, 122. **Що це за питання,** які насуває нам літературний твір? Фр. ВТв. 309. **Що це за птиця,** що сонця боїться? УНЗ, 31. **Що це тут у вас за розмова?** Чап., 11, 89. А **що то за стукіт** такий... дерев'яний? Чап. 3, 73. **Що то за рух,** у якому матерії первісні тільця Речі породжують різні і, вже породивши, руйнують? Зер. Corol. 32. — Тоді, тоді, — уявляєте, **що то будуть за діла?** Риб. Дн. 60. Ой, **що то за дим,** від якої пожежі? Слав. Троф. 75. **Що то в полі за дими** серед лютої зими? Мал. 1, 299. **Що за груди** лежали на плечах, Які шляхи лягли за небосхилом? Мал. 11, 167. По чім ми можемо знати, **Що в нашій землі** християнській **за день** тепера? Ст. ХС, 52. **Що за свято, за бенкет** на землі донецькій? Вор. Т. 11, 133. **Що за знак?** Чап. ДТ, 103.

б) Словосполучення окличні характеризуються наявністю в них почуття захоплення чи здивування. Предметом захоплення є іменник, що означає живе (переважно людину) чи неживе поняття. В таких випадках конче треба ставити в кінці знак оклику. На жаль, письменники іноді цього не дотримуються, і тому в прикладах доводиться ставити знак оклику, коли він пропущений.

Напр.: **що за розкіш, за жах, за життя, за балет, за вихилиси, за витанцювання, за вболювання, за обітниці, за місиво, за день, за чудасія та ін.**

Ви корони мені принесли? **Що мені це за ша-на!** Фр. ВТв. 96. **Що за розкіш** скляна доріжка світла посеред фарбованої стелі коридорів! Із. ЧМ, 1, 9. **Що за жах!** Там же, 1, 40. Ну, а **що за життя** в крижаних палацах. Там же, II, 46. Два тижні Віктор прислухався до розучування ролі традиційної героїні, і **що за вболювання, що за скарги і моління, що за чернечі обітниці!** Там же, II, 51. **Що за місиво** голів і плечей! Там же, IV, 20. Знаєш, Лялю, **що в мене за день** був учора! Пекло! пекло! Там же, IV, 23. **Що за чудасія!** Де вона так пізно взялася? Чап. ДТ, 28.

Часто почуття захоплення підсилюється ознакою (епітетом) предмета, висловленою прикметником чи навіть іменником у препозитивній чи апозитивній позиції. Напр.: **Що за золота дитина, за славний патріота, за щира та приязна сім'я, за тонка людина, за дівчата гарні, за дівка висока, прямесенька, що за голос важний, що то за штукар Іван та ін.**

Що то за золота у вас дитина! Н.-Лев. Тв. 138. **Що за славний патріота** наш Іван, якби хто знав! Сам. (АУП, II, 189). **Що то вже за щира та приязна сім'я!** Морд. (АУО, I, 175). **Що за тонка людина** цей Левко! Гум. СМ, 103. **Що за дівчата гарні** у нас на селі! Вовч. ОП, 39. Та **що ж то за дівка** була! Висока, прямесенька, як стрілочка... Кв. (АУО, I, 58). Та **що за голос важний!** Кв. (ГСл. 1267). Ви лиш послухайте, **що то за штукар** той Іван Рило! Март. (АУО, II, 89).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ:

- АУО — Антологія українського оповідання. Київ, 1960.
 АУП — Антологія української поезії. Київ, 1957.
 Вовч. ОП. — Марко Вовчок. Оповідання та повісті. Київ, 1959.
 Вор. Т. — Платон Воронько. Твори. Київ, 1963.
 Гол. Т. — А. Головка. Твори. Київ, 1955.
 ГСл. — Борис Грінченко. Словар української мови. ДВУ, 1925.
 Гум. Жад. — Докія Гуменна. Жадоба. Нью-Йорк, 1959.
 Гум. СМ. — Докія Гуменна. Скарга майбутньому. Нью-Йорк, 1964.
 Зер. Corol. — М. Зеров. Збірка спадщини. Мюнхен, 1958.
 Із. ЧМ — Олекса Ізарський. Чудо в Мисловицях. „Сучасність“, 1967.
 Коц. Тв. — М. Коцюбинський. Твори. Нью-Йорк, 1955.
 Мал. — Андрій Малишко. Твори. Київ, 1962—1963.
 МХРВ — Панас Мирний та Іван Білик. Хіба ревуть воли... Київ, 1959.
 Н.-Лев. Тв. — Іван Нечуй-Левицький. Твори. Київ, 1955.
 Риб. Дн. — Натан Рибак. Дніпро. Київ, 1948.
 Слав Троф. — Яр Славутич. Трофеї. Едмонтон, 1963.
 Ст. ХС — Михайло Стельмах. Хліб і сіль. Київ, 1959.
 Стор. МП — Олекса Стороженко. Марко проклятий. У Львові, 1911.
 Тес. ВТ — Архип Тесленко. Вибрані твори. Київ, 1952.
 УНЗ — Українські народні загадки. АН УРСР. Київ, 1963.
 Фр. ВТв. — Іван Франко. Вибір із творів. Нью-Йорк, 1956.
 Чап. ДТ — Василь Чапленко. Драматичні твори. Нью-Йорк, 1964.
 Чап. З — Василь Чапленко. Зойк та інші оповідання. Буенос Айрес, 1957.
 Чап. П — Василь Чапленко. Пиворіз. Нью-Йорк, 1965.

ПОСОБОРОВІ РЕФЛЕКСІЇ

30-31 липня та 1—2 серпня ц. р. відбувся у м. Вінніпегу 14-ий черговий Собор Української Православної Церкви Канади. Собор цей був чи не найчисельніший від усіх попередніх соборів: у ньому взяло участь понад 600 учасників: три єпископи, 80 священників, 224 делегати від громад, представники від інших церков, 184 гості та ін. Таку численну участь у Соборі делегатів від громад та гостей можна пояснити хіба тим, що в житті нашої Церкви в Канаді заіснували тенденції, які викликали занепокоєння у вірних. Ці тенденції можна коротко означити словами „всеправослав'є“ в поєднанні з англізацією церковного життя. Сама наша катедральна громада з Торонто вислала 17 делегатів. Більшість громад Східньої Єпархії вислали на Собор таких людей, за яких були певні, що вони (делегати) будуть боронити національне обличчя нашої Церкви від англізаторських зазіхань на неї.

Про працю Собору вже були офіційні повідомлення в „Українському голосі“ та „Віснику“, подали це звітження й інші українські часописи. Тут буде мова лише про справи, яких не згадувано в офіційних звітах. Вважаю за свій обов'язок, як делегат на Соборі, зробити це, бо справи ці дуже важливі.

Першою такою справою було питання про англійську мову в нашій Церкві. У матеріалах, що їх одержали делегати від Консисторії за місяць до Собору не було й згадки про це питання, як не було його й в програмах соборових сесій, що їх (програми) одержали делегати при реєстрації.

„Український голос“ у передовиці з 19-го серпня ц. р. („Нарід найкраще знає“) побіжно згадує про цю подію такими словами: „Питання частинного введення англійської мови справді було піднесено, бо кожен делегат має право висловити свою думку. Але реакція подавляючої більшості делегатів проти введення чужої мови була така рішуча, що це питання навіть не було поставлено на голосування. УГПЦ в Канаді стоїть на становищі української мови, яка є одним з найосновніших елементів її національного характеру“.

Як же це сталось? Хто ж підніс на Соборі це питання? Кому маємо бути вдячні за це? Підніс на Соборі це питання член Консисторії суддя Іван Соломон.

Як голова дослідно-студійної комісії при Консисторії, п. Соломон у своєму звіті зазначив, що ця комісія ще з весни 1966 року приступила до праці, нав'язала контакт з окремими особами та громадами, але архієпископ Михайл спинив працю цієї комісії. Та з бігом часу до комісії надійшло, за словами доповідача, до трьох тисяч листів. Він їх особисто простудіював і встановив, що третя й четверта генерація українців Канади дуже слабо володіє українською мовою. Уродженці Канади висловлюються за потребу англійської мови в церкві. Доповідач свідомий того, що ми стоїмо перед проблемою **бути чи не бути** і, на його думку, всі наші церковні та світські організації повинні знайти розв'язку, як затримати молодь при церкві, коли церква говорить до неї незрозумілою їм мовою.

Висновки доповідача зводились до таких пропозицій:

1. Не порушувати догматів Церкви, але говорити до молоді зрозумілою їй мовою.

2. Наша Церква повинна брати участь у канадському житті.

3. Святкувати не лише наші, українські свята, але й англійські.

4. Припинити ізоляцію церкви, а дотримуватись канадських традицій (танці та весілля у піст).

5. Молодь домагається, щоб наші богослуження були коротші й щоб проповіді виголошувались англійською мовою.

Реакція делегатів Собору на цей виступ була дуже гостра. Протоєрей С. Кіцюк, як член тієї комісії, заявив, що пропозиції доповідача є його власним твором і Собор не зобов'язаний розглядати їх, як висліди праці дослідно-студійної комісії. Проти тих пропозицій п. Соломона рішуче виступили делегати зі Сходу Канади й не менше темпераментно наші представники з Заходу, виступали фермери й інтелігенти, виступали старші і молодші, в Канаді народжені, і всі в один голос стверджували, що запровадження англійської мови в наших церквах — це не є шлях до збереження нашої молоді при церкві. Як видно, надто болючу справу порушив у своєму виступі І. Соломон, не сподівався він почути таке, що почув, і в нього вирвалася з уст фраза, яку неможливо тут наводити. Ситуацію врятував п. Юліан Стечишин: він запропонував припинити дебати на цю тему, бо питання про англійську мову не було на порядку денному Собору. Собор прийняв цю пропозицію п. Ю. Стечишина. Всім було ясно, що усунути українську мову з нашої Української Православної Церкви не так легко, як дехто собі уявляв, мріючи про те, що час працює на них. Дивно воно якось виглядає: домагаємось від урядових чинників запровадити українську мову в державних середніх і початкових школах, уряд іде назустріч цим домаганням, в цей же час дехто з провідників нашого церковного життя хоче ту українську мову викинути з наших українських святинь. Де логіка? Як потрактують нас представники уряду, довідавшись про таке?

Щодо виступу судді І. Соломона, як голови статутної комісії — 30 липня, у перший день Собору. За статут Консисторія повинна не пізніше, як за місяць до Собору, листовно повідомити всі громади про запропоновані зміни, щоб був час продумати ці зміни й скласти думку про них. Цього Консисторія з якихось причин не зробила, хоч і включила це питання до порядку денного Собору.

Доповідач про це сам заявив і одночасно сказав, що статут треба конче змінити, бо за постановою Найвищого суду наш „Чартер“ був суто адміністративно-господарський, бо він був затверджений ще тоді, коли нашою Церквою керував адміністратор. Тепер статутова комісія пропонує доповнити статут так, щоб була включена духовна частина життя Церкви. Проект нового статуту був готовий раніше, але довго не могли погодитись у питанні про склад Консисторії, щойно 13 травня ц. р. устійнено й це питання. Доповідач зачитав ту спірну статтю, яка дослізно звучить так:

„КОНСИСТОРИЯ. 9. В залежності від статуту, резолюцій, правил та постанов корпорації, ВСІ СПРАВИ (моє підкреслення — М.М.) духовні і світські цієї корпора-

ції мають бути ведені Консисторією, яка складається з Митрополита, Єпископів (лише з дорадчим голосом), голови Президії, 8 священників і дев'ять світських членів“.

Делегатам роздано проект нового статуту, що має назву „Акт інкорпорації Української Греко-Православної Церкви в Канаді“, і запропоновано тут же на Соборі ознайомитись із ним та висловити свої думки про нього в наступні дні після всіх звітів. Але до цього питання вже більше не повертались — і воно повисло в повітрі.

На титульній сторінці статуту Української Православної Церкви Канади, що його видала Консисторія нашої Церкви, стоїть дата 1956-го року. Тоді вже в провіді Церкви були владники, що прибули з Європи.

Отже, хтось помилився. Чи помилилась Консисторія, поставивши таку дату, чи помилився суддя Ів. Соломон, кажучи, що статут видано тоді, коли Церквою керував адміністратор.

У старому статуті окремі його розділи йдуть за таким порядком: 1) Церковний Собор; 2) Єпископи; 3) Адміністратор; 4) Консисторія.

У розділі про єпископат у параграфі 17-му сказано, що „Правлячий Єпископ УГПЦ в Канаді є першим і найвищим учителем, Архиреем і Архипастирем із титулом, який Собор вирішить“.

І далі чітко визначені його обов'язки і права як учителя, архирея, архипастира і голови Консисторії.

Зупинимось лише на останньому. Параграф 17 старого статуту: „Як голова Консисторіїправлячий єпископ править через Консисторію згідно з вимогами цього Статуту, всім життям УГПЦеркви (моє підкреслення — М.М.), §18. Візитує парафії, §19. Переводить через Консисторію призначення, переміщення і звільнення священників, дбає про підготовку кандидатів в священників, §20. Правлячому Єпископові прислуговує право напівнення і призначення покути священослужителям, право суду над духовенством за посередництвом формального Церковного Суду, заборона священодійства під час переведення над ним слідства, позбавлення духовного сану священослужителя на підставі розслідування справи Церковним Судом, §21. Правлячому Єпископові прислуговує право уділення, за згодою Консисторії, похвал і нагород духовенству за його заслуги для Церкви і т. д.“.

На понад 4-х сторінках Статуту в розділі „Єпископи“ перераховані права і обов'язки правлячого Єпископа з огляду на його високе становище в Церкві.

У розділі про Консисторію у §35 на стор. 17-ій сказано: „Постанови Консисторії западають більшості голосів присутніх членів на засіданні Консисторії. На випадок браку однозгідності Правлячого Єпископа з рішенням Консисторії, справа переноситься на пологдження Звичайному або Надзвичайному Соборові“.

Отже, голос правлячого єпископа спинає рішення всіх членів Консисторії. Це своєрідне вето. І тільки Собор Церкви, як найвищий орган Церкви, пологджує таку справу.

А які ж права надаються правлячому єпископові в проекті нового статуту, що його подав суддя Соломон, у статуті, в якому, за словами судді Івана Соломона, доповнено його духовну частину? А ніякі. Вони окреслені цим сумнозвісним §9, який щойно зачитовано. Митрополит і єпископ Церкви є лише членами Консисторії з дорадчим голосом, отже, без права вирішувати цер-

ковні справи, як це було в старому статуті, а всі ці світські й церковні справи цієї „корпорації“ вирішують своїми голосами інші члени Консисторії — світські й духовні. Більше про права єпископа в проекті нового статуту немає жодної згадки.

На сторінці 3-ій нового статуту в розділі „Корпорація“ „звичайний Собор“ є таке: „Митрополит, єпархіяльні єпископи, священник та світські члени Консисторії, як також згідно зі статутом призначені члени комісії (цього в старому статуті не було — моя примітка, М.М.) беруть активну участь у Соборі з правом голосу“ (моє підкреслення, М.М.).

Дивно якось воно виглядає. На засіданні Консисторії єпископат мав лише дорадчий голос, а на Соборі владники, начебто з ласки судді Соломона, мають уже голос нарівні зі всіма членами Собору. Як це розуміти?

Ще цікавіші речі побачимо, коли порівняємо склад Консисторії в старому і проекті нового, пропонованого від судді Соломона статуті. Як у старому, так і в проекті нового статуту Консисторія складається з 18 осіб: 9 духовних і 9 світських. Єпископи входять до складу Консисторії силою свого становища. У 38-му розділі старого статуту про Консисторію сказано, що „Президія Консисторії складається з голови, 4-х членів: двох духовних і двох світських“. Отже, разом у президії Консисторії 5 членів: три духовних і два світських.

На першій сторінці нового статуту у розділі „Президія“ сказано: „...означає виконавчих урядників Консисторії Церкви, якої предсідник мусить бути духовником (священником)“.

Отже, замість трьох священників у президію Консисторії суддя Соломон у проекті свого статуту пропонує лише одного — голову, а решта, чотири, — це все світські урядовці в постійно діючому найвищому керівному органі Церкви. Можна тільки поспівчувати такому голові Консисторії, що матиме проти себе 4-х світських урядовців з правами вирішального голосу. Нічого такого не знала наша Церква протягом багатовікової своєї історії.

Та на цьому не кінчаються доповнення „духовної“ частини проекту нового статуту. На сторінці 2-ій цього проекту у підзаголовку „Змога творити статут“ сказано дослівно таке: „Назначувати або усувати Митрополита, Єпископів та Священників, Консисторію, урядників та службовців та членів Комітету цієї корпорації, як також назначувати їх обсяг діяння“. Тут уперше ми зустрічаємо нове в церковній практиці слово „комітет“.

За старим статутом право затверджувати призначення правлячого єпископа або звільнення його належить найвищому органу Церкви — Соборові.

У проекті нового статуту пропонується спрощена практика — право призначати та звільняти єпископів і визначати обсяг їхньої діяльності передається Консисторії. Отже, єпископат міняється місцем з Консисторією, що не згідне з духом Української Православної Церкви. А що ж це за нові комітети в нашій Церкві? На сторінці нового статуту в підрозділі „Комітети“ сказано дослівно таке: „Корпорація може виконувати свою владу через виконавчі Комітети або такі управи, які час-від-часу будуть вибрані або призначені Корпорацією в цілі управи чи ведення її чинности“.

Виходить, що Консисторії та її діючих комісій буде замало і треба ще мати якісь комітети, щоб там терлось як можна більше світських людей.

А що ж вони, ці нові комітетчики, мають робити?
Для них суддя Соломон уже підняшов роботу.

На сторінці другій проекту нового статуту в розділі „Цілі“ сказано: „Ширити знання, навчання та культуру, як також організацію, встановлювання та ведення шкіл, колегій, академій, семінарів, наукових інституцій, осередків для розваги, для промислу, техніки, рільничих інститутів та фармів“. Багато тих комітетів треба буде заснувати, щоб це все здійснити. Не відомо лише, що залишиться від Церкви, як Божої установи, що має своїм завданням дбати про спасіння душ її вірних, дбати про мораль, виховувати в християнському дусі свою паству, якщо її обсядуть усі ці комітети. Не буде коли Церкві цього робити, бо треба ж буде дбати про осередки „для промислу, техніки, рільничих інститутів“ та із усіма їх клопотами...

Здійснити це все, на мою думку, означає зробити нашу Церкву ще однією сектою, в доповнення до тих, що „їм же ність числа“. Може хтось із читачів подумати, що я перебільшую, говорячи про доповнення „духовної“ частини в проект нового статуту. Так ось тільки деякі заголовки в проекті статуту на сторінці 15-ій:

14. Право посідання та набування майна.
15. Інвестування та збут реальної власності.
16. Пристосування закону „Мортмейн“.
17. Перенесення майна дорученої Корпорації „на доручення“.
18. Виготовлення документів.
19. Дарунки та позички.
20. Позичкові права.
21. Обмеження.
22. Інвестиція фондів і т. д.

Я не знаю, чи судилось мені дожити до наступного Собору нашої Церкви, але я вірю, що коли суддя Іван Соломон відважиться подати на розгляд наступного Собору нашої Церкви цей проект зміни статуту нашої Церкви в такому вигляді, то він матиме таку ж одностайну відсіч від делегатів, як пропозицію часткового переходу на англійську мову в нашій Церкві.

Я не вірю, що під цим проектом поставлять свої підписи два заслужених священники, основоположники нашої Церкви в Канаді о.о. С. В. Савчук і В. Слюзар, як члени цієї комісії. Не хочу вірити, що й адвокат Юліан

Стечишин та ред. І. Сирник, члени цієї комісії, дадуть свою згоду на таке.

З інших питань, що були на порядку денному Собору, слід хіба згадати постанову-пригадку нашим братам-католикам, щоб у їхній акції за Київсько-Галицький патріархат вони не нав'язували її з Київським митрополитичим престолом, до якого вони не мають ні юридичного, ні історичного права. До речі, ця пригадка була вже не перша.

Як великий позитив Собору слід згадати зміну голови президії Консисторії. Цієї зміни ніхто з учасників Собору не сподівався, але, як показав вислід голосування, більшість делегатів Собору цієї зміни бажали. Своім голосуванням Собор висловив своє ставлення до дій попереднього голови президії Консисторії, які не відповідали інтересам нашої Церкви.

Новому голові президії Консисторії всеч. о. Пр. Д. Лукакові, про якого його колишній професор по колегії св. Андрія висловився як про „шляхетну, енергійну, працювиту людину, людину честі“, від широкого серця бажаємо повних успіхів у його не легкій відповідальній праці.

І останнє, про що не було згадки в офіційному звіті, а було під час Собору, — це про зустрічі, які відбулися в перервах між сесіями, — між чільними представниками суспільно-громадського і церковного життя із Заходу Канади та з делегатами зі Східної Епархії.

Зустрічі з ініціативи Заходу відбулися двічі і були виявом широкого бажання налагодити ближчі контакти і співпрацю між Сходом і Заходом в інтересі взаємного пізнання для добра нашої Церкви. Делегати зі Сходу радо вітали такі пропозиції. Вислід цих зустрічей, як виявив доброї волі сторін, між іншим, був той, що Східна Канада, а зокрема катедральна громада св. Володимира з Торонто, як одна з найбільших громад нашої Церкви, і щодо кількості членства, і щодо обсягу своєї праці та фінансових зобов'язань супроти Консисторії, але довгими роками не мала свого представництва у Консисторії, — тепер його має.

Ми повинні бути вдячні Милосердному Богові, що Він допоміг нам вирішити такі важливі справи нашого церковного життя з користю для нашої Церкви.

Це нас усіх зобов'язує й надалі зберігати вірність нашій Матері Церкві і працювати для її добра та слави.

ОДУМ-ові СПОВНИЛОСЬ 20 РОКІВ

3, 4 і 5 липня 1970 року ОДУМ США і Канади відзначив 20 років праці Ювілейною Зустріччю. Зустріч ОДУМ-у розпочато в п'ятницю, 3-го липня, концертом мистецьких груп із різних філій. У концерті, що відбувся в Торонто, Канада, виступали з Чикаго — струнна оркестра, ансамбль бандуристів, вокальна шістка дівчат у супроводі струнного ансамблю (кер. Анатоль Луппо); хор „Молода Україна“ з ансамблем бандуристів ім. Гната Хоткевича з Торонто (керівник Валентина Родак); танцювальні групи: з Філадельфії (кер. Зоя Корсун), з Чикаго (кер. Іван Іващенко), з Торонто (кер. Микола Балдецький), з Міннеаполісу (кер. Кіра Цареград-

ська). На самому кінці ювілейного концерту виступив об'єднаний хор ОДУМ-у, який виконав одумівський марш „Ми об'їхали землю навколо“, муз. М. Фоменка, слова Івана Багряного, та український гімн.

У суботу на оселі „Київ“, поблизу Торонто, відбулися міжфілійні змагання, а ввечері на передмісті м. Торонто був бенкет та забава (присутніх було понад 600 осіб). Голова Ювілейного Комітету Віктор Педенко познайомив усіх присутніх з членами Ювілейного комітету, головами ЦК ОДУМ-у, представив усіх визначних осіб на цій святі та зачитав привіти від молодечих організацій, політичних партій, ук-

раїнських організацій та установ.

Голова ЦК ОДУМ-у д-р Юрій Криволап представив усіх, що сиділи за президіальним столом, та доповідачів — Валю Родак (Торонто) та Олексія Коновала із США, які говорили про проблеми української еміграції і в Україні.

Під час бенкету у мистецькій частині виступали ансамбль бандуристів ОДУМ-у з Міннеаполісу (кер. Володимир Вовк), співоча група дівчат з Торонто та танцювальна група ОДУМ-у з Монреалю, Канада. На бенкеті та забаві були присутні актив ОДУМ-у з усіх закутків Північної Америки, провідні діячі УРДП, поети, письменники, діячі інших політичних партій, голова УРСюзу Антін Батюк, визначні громадські діячі та прихильники й друзі ОДУМ-у.

У неділю, 5 липня, зустріч ОДУМ-у продовжувалася на оселі „Київ“. Службу Божу відправив Владика Михаїл, після чого відбулася дефіляда одумівців. До присутніх гостей, що заповнили площу оселі, промовляв голова ЦК ОДУМ-у Юрій Криволап з Балтімору, США. Мистецькі групи філій своїми виступами доповнили програму ОДУМ-у (Об'єднання Демократичної Української Молоді) у США засновано 18 червня 1950 року в Нью-Йорку. У Канаді, в Торонто, установчі збори молоді оформили ОДУМ 30 вересня того ж року. ОДУМ також створено в Англії, Німеччині, Австралії та інших країнах, але там він у скорому часі занепає.

Іван Багрянний — надхненник ОДУМ-у, написав текст одумівського гімну та маршів, а композитори Микола Фоменко та Григорій Китастих написали музику. Яр Славутич дав текст юно-одумівського маршу „Наші будні — розгорнена книга“, а Григорій Китастих написав музику. Майор армії УНР Миколи Битинський виготовив проєкт прапора та емблеми ОДУМ-у. Ряди ОДУМ-у з року-на-рік росли, мужніли та прямували вперед.

З перших днів існування ОДУМ-у і впродовж цих двадцяти років ОДУМ видає журнал „Молода Україна“, редакторами якого були: Борис Олександрів, Володимир Дубняк, Мар'ян Дальний, Іван Пишкало, Павло Степ та Микола Гавриш, що редагує його й тепер.

У 1960 році почав виходити (неперіодично) „Літопис ОДУМ-у“ — одумівська сторінка при газеті „Свобода“ в США, яку редагують Олексій Коновал (відповідальний редактор) та Олексій Шевченко (їх вийшло 26 чисел). При „Українських Вістях“ у Новому Ульмі, Німеччина, впродовж багатьох років вміщувало інформаційні дописи про ОДУМ під рубрикою

„Одумівець“. У кінці 1962 року його замінено „Сторінкою ОДУМ-у“, яку редагує весь час Олексій Коновал (вийшло 120 чисел).

Від 1953 року майже щорічно членство ОДУМ-у США і Канади відбуває свої зустрічі та з'їзди. Зустрічі ОДУМ-у та прихильного громадянства відбувалися найчастіше в Канаді, поблизу Торонто, на оселі „Київ“. Мистецькі частини на зустрічах виповняли виступи мистецьких груп з Торонто, Чикаго, Філядельфії, Монреалю, Міннеаполісу, Ньюарку, Трентону, Сіракуз, Детройту та інших філій.

У більших філіях ОДУМ-у створено мистецькі гуртки, якими гордяться не лише ОДУМ, але й усе українське громадянство цих міст. Більші з них: у Торонто, Чикаго, Філядельфії та Міннеаполісі — там мають ансамблі бандуристів. Деякі з них, разом з хором, нараховують близько сотні осіб. Танцювальні групи та дівочі хори є майже у всіх активних філіях. ОДУМ Чикаго має струнну оркестру.

ОДУМ США при активній співпраці Товариства одумівських приятелів у 1965 році купив відпочинково-виховну оселю ОДУМ-у в штаті Нью-Йорк, США.

ОДУМ двадцять років докладав багато зусиль, щоб сповільнити процес асиміляції, зацікавити молодь проблемами України та знайомити з ними американців Північного континенту.

Багато молодих людей присвятили найкращі свої роки, роки молодости, справі ОДУМ-у. Це насамперед голови Центрального Комітету ОДУМ-у: Василь Пономаренко, Юрій Мартинюк, Євген Федоренко, Микола Французенко та Юрій Криволап, який останніми роками особливо заактивізував ОДУМ; голови Головних управ США і Канади: Павло Мигаль, Степан Вербоватий, Володимир Дубняк, Ігор Лисий, Іван Павленко, Богдан Марущак, Роман Лисняк, Леонід Чудовський, Микола Дзябенко, Антін Філімончук, Євген Кальман, Данило Завертайло, Іван Ємець, Володимир Григоренко, Віктор Росинський, Мар'ян Дальний, Вадим Вакуловський, Григорій Литвин, Василь Неліпа, Ярослав Семотюк, Микола Гринь, Іван Пишкало, Петро Родак, Михайло Лебединський, Ігор Дрозд, Віктор Педенко, Леонід Ліщина та багато інших активних членів ЦК, Головних управ та членів філій.

ОДУМ не менше вдячний у своє 20-ліття жертвенним працівникам Товариств прихильників ОДУМ-у, виховним радам ОДУМ-у та працівникам по філіях, завдяки яким збільшувалося (Закінчення на 19-тій сторінці)

З УЧИТЕЛЬСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В ТОРОНТО

12-го вересня ц. р. в Торонто відбулася річна конференція вчителів парафіяльних шкіл Східноканадської Єпархії. Вітаючи конференцію від імени головної Ради Української Школи (при Консисторії) пані Наталя Когуська сказала: „На нашому останньому Соборі багато говорили про потребу навчати української мови, але не сказали одного: хто ж буде навчати?“

Крім справ суто організаційних, були на порядку денному й питання методичного характеру, а саме: доповідь — „Способи розвитку усної мови“, доповідач Д. Кислиця; показова лекція — спроба застосовувати методу Чілтона в навчанні української мови тих дітей, що не володіють зовсім українською мовою, демонструвала пані Оріся Сушко (Гамільтон).

Про показову лекцію і про доцільність користуватися методом Чілтона думки учасників конференції поділилися. Проти цієї методи висувалися різні аргументи: неекономно витрачається час (о. Легенюк із Сент Катерінс), відгонить якоюсь штучністю навчання за цією методою; користування прожектором завдає багато клопоту вчителю або й узагалі не під силу немолодим уже вчителям, отже для більшості вчителів парафіяльних шкіл.

Так воно чи не так, але слід визнати, що молодша вчителька, пані Сушко, цю методу зрозуміла, опанувала техніку її застосування (з електротехнічними засобами), добре до показової лекції підготувалася і виявила ентузіазм, гідний тільки наслідування, за що її треба було лише хвалити і тим заохочувати інших молодих учителів до вивчення методів навчання рідної мови в наших школах. Але критичних зауваг про перебіг цієї показової лекції можна зробити й більше (таких лекцій не буває, про які б не можна було висловити критичних зауваг): діти говорили занадто тихо, а вчителька майже не вимагала й не заохочувала їх говорити голосніше; до учня, черга якого відповісти на питання чи говорити щось узагалі, вчителька підходила ближче, хоч мало б бути навпаки (інакше не будуть діти говорити голосно); чи не забагато вчителька підтюпцем бігала від прожектора до екрану (якщо так дійсно треба, то така примусія — не для вчителів поважного віку); для таких малят (шести- й семирічних) сеанс навчання за цією методою тривав занадто довго — аж понад сорок хвилин.

У дебатах по доповіді („Способи розвитку усної мови“) порушувались знову такі питання, як допускати чи зовсім не допускати англій-

ської мови в наших парафіяльних школах, при чому переважали голоси за те, щоб не допускати (вказувалось на безплідність навчання мов у державних середніх школах та університетах, де досі ще не навчають другої мови, а лише по-англійському говорять про ту бідну другу мову). На риторичне питання доповідача в його доповіді — „Хто знає, від кого малята більше навчаються рідної мови — від батьків чи від дітей (ровесників)?..“ — спалахнули були пожвавлені сперечання. І це, розуміється, добре. Жаль тільки, що таких сперечань було ще замало на конференції. Було й таке питання до доповідача, як хто нас порятує від жалюгідних текстів у читанках М. Дейко, якщо ті читанки будуть силою комусь ідесь у наших школах нав'язані; підносилось знову питання про потребу семінарів та курсів для вчителів, про відновлення методичного кабінету, який би консультував учителів та керував методичною роботою, добром підручників у межах єпархії і т.д. Якби ж тільки ці домагання (мати методичний кабінет, відбувати семінари тощо) та не були лише благочестивими побажаннями: уже не вперше підноситься питання про семінари, а тих семінарів як не було, то й немає. Щождо якості текстів у нав'язуваних (з якого дива чи ума?) ніби читанках М. Дейко, то доповідач (до нього було питання) відповів, що про ті підручники він уже сказав і написав свого часу в „Нових днях“, критику його визнано за правильну (листи до редактора), хоч некомпетентні та упереджені люди ще й після того махали руками й лаялись — і тільки (Гаєвська та інші в Австралії). Доповідач, у зв'язку з цим питанням, додав: „Ідеальних підручників ніколи не було. Підручники Петра Волиняка (читанки також) потребують критики — і витримують критику; читанки ж М. Дейко — просто не витримують критики“.

Конференція закінчилася перевиборами Ради Української Школи на Східню Канаду, при чому була переобрана Рада в її попередньому складі, а головою Ради лишився на наступний рік п. Іван Боднарчук.

Д. К.

● Люди завжди хочуть добра, але не завжди його належно розуміють. Шопенгауер.

● Де багато половин, там мало хліба, де багато слів, там мало думок. Східня мудрість.

● Не завжди говори те, що знаєш, але завжди знай те, що говориш. Клавдій.

● Ніж ножем гостриться, а розум — розумом.

Східня мудрість.

ОДРУЖЕННЯ ПИВОРІЗА

(Музична комедія)

ДИЙОВІ ОСОБИ:

1. Кирик Бандуристий — дидакал, пиворіз.
2. Палажка — його кохана, пізніше жінка.
3. Гуленко — багатий козак, Палажчин батько.
4. Гуленчиха — Палажчина мати.
5. Полковник Сулима.
6. Каська — наймичка в Гуленків.
7. Отець Гарасим.
8. Сотник, війт, отаман (міський).
9. Школярі, дяки й інші весільні гості.

Відслона перша

Гуленків садок пізно ввечорі. Місячне сяйво освітлює невеличку галявину і частину ліси, що відгороджує садок від вулиці.

Ява 1

У садок через лісу обережно перелазить дидакал Бандуристий, з бандурою в руках. Стає серед галявини, прислухається, бо, либонь, на когось чекає. Починає стиха грати і співати:

Увесь день, наче п'яний,

У журбі нездоланній

Я назустріч коханій

Усе рвався сюди.

Бо її я кохаю

І без неї страждаю,

І на неї чекаю...

О, прийди! О, прийди!

Ява 2

З гущавини дерев безшелесно виходить Гуленкова дочка Палажка. Бандуристий кидаєть-

ОДУМ-ОВІ СПОВНИЛОСЬ 20 РОКІВ

(Закінчення з 17-тої сторінки)

лось членство, підносились активність. Не можна не згадати працюючих тепер мистецьких керівників та працівників при філіях ОДУМ-у: Валю і Петра Родаків, Дарію і Анатолія Лисих, Анатолія Луппо, Петра Гурського, Івана Козачка, Миколу Балдецького, Надю Цибенко, Зою Корсун, Володимира Вожа, Кіру Цареградську, Івана Іващенко та І. Гушці.

Олексій КОНОВАЛ,
пресовий референт ОДУМ-у

ся їй назустріч, але вона рухом руки показує, щоб не наближався.

БАНДУРИСТИЙ (у щирому пориві). Палазю! ПАЛАЖКА (обурено, гнівно). Так отакий ти!

Не підходь же до мене, пиворізе нещасний! БАНДУРИСТИЙ. Так ти ж дай мені слово мовити... Палазю!

ПАЛАЖКА (швидко підійшовши до нього, гостро). Тому правда, що мені Каська сказала, — що ми сю ніч не тікаємо? Чи ти думав про те, що чиниш? Завтра ж полковник Сулима приїжджає мене сватати!

БАНДУРИСТИЙ. Лихо скоїлось, моє серце: шкатулу з грішми вкрадено. А без грошей же нам ані рушити..

ПАЛАЖКА (скрикує злякано). Ох, моя ненько! (До Бандуристого, люто). Неправду мовиш, поганче! Брешеш! Це ти обдурив мене. Шкатула — це ж не один шаг, що ти не зміг би її сховати... Я в батька потай узяла й дала тобі, як рідному... Щоб нам було на що повінчатись і жити, поки батько простять. А ти взяв ті гроші собі, а тепер кажеш, що вкрадено...

БАНДУРИСТИЙ (щиро). Украдено... повір...

ПАЛАЖКА. Брехня! Усі ви, пиворізи, такі дурисвіти... (Б'є його по щоці). Я зараз батька гукну... Усе розповім... і про шкатулу... Собаками зацькую...

БАНДУРИСТИЙ (падає навколішки). Бодай мене живого черви ззіли і щоб я й від гіршого лиха не втік, коли брешу..

ПАЛАЖКА (співає).

О, як ви всі чоловіки,

Погрузли у підлоті!

Поки вам треба, залюбки

Ви лащитесь, а потім

Без жалю кидаєте нас

І дурите жорстоко...

А як надійде шлюбу час,

Як ті зайці, — навтьоки...

Любить ви ласі крадькома,

А шлюб для вас — кайдани,

І сльози наші вам дарма,

Дарма у серці рани...

Та знай, поганче, що моя

Любов також жорстока,

І помсту вигадую я, —

Тобі це вийде боком...

БАНДУРИСТИЙ (співає навколішках).

Повір, лебедонько моя,
Якщо мене кохаєш...
Сховав шкатулку в школі я, —
Що краще й не сховаєш,
А вранці кинувся — нема,
Немов водою змило...

ПАЛАЖКА (співає, піддаючись його словам).
Це правда?

БАНДУРИСТИЙ (співає).

Правда...

ПАЛАЖКА (дедалі дужче заспокоюється). Ну,
дарма...

З любови я безсила...

(Бандуристий підводиться на ноги. Палажка жагуче його цілує).

ПАЛАЖКА (співає).

Тепер я вірю, вірю вже,
Що ти зі мною щирий...
Десь доля нас не береже,
А лихо це без міри...

— Але годі. Сядьмо отут та порадьмося, як
далі бути. (Сідає на траву, Бандуристий біля
неї).

БАНДУРИСТИЙ. Я ніяк не збагну, як її, тую
шкатулку, вкрадено. Я сховав її в коморі,
комору засунув на засув і ключа сховав.
А воно відімкнуло й без ключа. Я заявив
про це панові сотникові, — але хіба ж так
легко знайти злодія?

ПАЛАЖКА (сумно). Завтра ж отой бридкий ді-
док Сулима приїде по моє тіло й душу. А
батько ж наші, ти знаєш, які: їм аби багат-
ство та породичатись із полковником. Та
й мати не від тих грошей. Изв'яжуть мене,
а віддадуть. А без грошей же й отой твій
отець Гарасим нас не повинчає. Та й жити
якось треба буде...

БАНДУРИСТИЙ. Я оце такий, що й на грабу-
нок би пішов заради нашого щастя.

ПАЛАЖКА (стривожено). Ой, не кажи, любий,
такого! Тебе б тоді повісили, а я б зоста-
лася з удивиною долею. Ні, це не діло, тре-
ба щось інше придумати...

БАНДУРИСТИЙ. Щось придумаєш.. Та й шка-
тула ще, може, знайдеться.

(Сидять якийсь час мовчки, пригорнув-
шись одне до одного).

ПАЛАЖКА. Заграй мені, Кирику, стиха!

БАНДУРИСТИЙ (з легкою образою). Еге, за-
грай! А хто мене по щоці вдарив?

ПАЛАЖКА. Так то я ж із любови до тебе. Хто
щиро кохає, те мов несамовите. У яку я
тебе щому вдарив? У праву?

БАНДУРИСТИЙ. У праву.

ПАЛАЖКА (цілує його в праву щоку). Оце,

щоб загоїлось.

БАНДУРИСТИЙ. Ні, я забув: у ліву...

ПАЛАЖКА. Хай буде й у ліву. (Цілує в ліву
щоку). А після цього ти мені, любий, за-
грай. Тихо-тихесенько, щоб ніхто, крім ме-
не не чув. А бандура хай буде коло мого
серця. (Гризується грудьми до округло-
го боку бандури). Заграй про Венеру та
Купідона...

БАНДУРИСТИЙ (грає, приспівуючи).

О, Венеро, Купідоне, де ви? Я вас кличу.

Кохаю я прелюбезну, та не бачу ввічі.

Вона горда та багата, а я сиротина,

До подвір'я боюсь іти, стати коло тину.

Бо ще крикне наймитові: „Жени його ким!“

І той щедро почастиє, намне мені шию...

ПАЛАЖКА (мрійно). Отак ти гратимеш, як ми
поберемося. Ні, краще, голосніше, бо ні-
хто тоді нам на заваді не стане. Грай іще!
(Цілує його).

БАНДУРИСТИЙ (грає далі).

Ах, нещасне це кохання призведе до скоу!

О, розкішна Венеро, і ти, Купідоне!

Ви злітайте до дівчини, повидайте милу

І скажіть їй усю правду — що терпіть несила,

Що з розпуки та із горя занапашу душу

І невдовзі через неї, ах, умерти мушу!

Купідоне пустотливий! Як жалю не маєш,

То навіщо в моє серце стрілкою влучаєш?

ПАЛАЖКА (стиха приєднується; співають ра-
зом).

Ах, навіщо в серця наші стрілами влучаєш?

Ні, влучай, хоч би ти ними нас довів до смерти,

Бо так солодко кохати, солодко й умерти...

(Цілюються і далі співають разом.)

Ні, вмирати ми не будем! Будем, будем жити

І боротися за щастя — щиро ся любити.

ВІДСЛОНА ДРУГА

Середина Гуленкової господи — світлиця й
пекарня (сцена поділена на дві частини). У
світлиці і в пекарні дія відбувається одночасно.
У світлиці — Гуленчиха, у пекарні — її най-
мичка Каська. Готуючись, видимо, до приїзду
гостей, Гуленчиха наводить у світлиці поряд-
ок — поправляє на столі обрус, на лавах ки-
лимки тощо. Каська теж щось робить, але й
час від часу відсуває кватирку у вікні, ніби
когось виглядає.

ГУЛЕНЧИХА (скінчивши роботу). Ну, слава
Богу, ніби все вже готове. Та й старий із
полковником от-от мають приїхати. (Спі-
ває весело).

Одиначку доню маю
І от заміж споряджаю.
А за кого? Угадайте!
Невтямки вам? Так от знайте:
За полковника самого!
Правда, вже не молодого,
Так багатого, нівроку..
Як багатство, — що там роки!
Кому заздро, нехай плеще..
А я буду в нього теща,
У полку найперша пані.
Пишна пані... пишна пані..
Бо й сама я іще гарна.

(Кидається до дзеркала на стіні, чепуриться. Раптом згадала.)

Ой, а що там у пекарні? (Іде швиденько до пекарні. До Каськи). О, а ти раденька, що мене немає, та гулі справляєш. Бери віника та хоч підмети!

КАСЬКА (бере віника, але не починає мести).
Пані...

ГУЛЕНЧИХА. Ну, чого тобі?

КАСЬКА. Чи знаєте, що я вам скажу?

ГУЛЕНЧИХА. А що таке?

КАСЬКА. І як вам не жаль свою рідну дитину, дочку-одиначку, віддавати за старого?

ГУЛЕНЧИХА (зиркає суворо на Каську). Що ти, дурна, тямиш! Хоч він і старий, так багатий, на весь полк найбагатший. Та ще й полковницею буде, а це ж не абияка честь.

КАСЬКА. Пхе! Я б не хотіла й гетьманихою за таким старим одороблом бути... не то що полковницею.

ГУЛЕНЧИХА (визвірившись на Каську). Та що ти, дурна твоя голова, патякаєш?! Може ти й Палажці таке торочиш? Дивись мені! Кому скрутиться, а Куцому змелеться. Вона в мене, спасибі їй, слух'яна, не бришкає до якого часу. Так щоб ти, дивись, її не під'юдила. Треба нам тільки пана полковника добре прийняти, щоб, боронь Боже, не відкинувсь. Боюся я за собак: такі клятві, що й не оборониш, як нападуть. Ще, гляди, щоб і в нас так не вийшло, як у небіжчика Дуба: поки він із хати вибіг, собаки на сотникові геть чисто штани обнесли. (Біжить до дверей і, прочинивши їх, гукає:
— Оверку! Оверку, гов! А бодай тобі по-закладало!

ОВЕРКІВ голос:

— Чого?

ГУЛЕНЧИХА (перекривляє). „Чого“? У, мугиряка! Нема того, щоб ніжненько до панії обізватись! Коли я вже вас і понаучую? Ти поприв'язував собак?

ОВЕРКІВ голос:

— Рябка й Лиска прив'язав, а Бровко в леваду втік.

ГУЛЕНЧИХА (злякано). Ой, моя матінко! Я ж так і знала! Чи не бісової тобі пари наймитюга! Їсти — так не надаси, а робити — і собаки незугарний прив'язати. (Вибігає надвір, хряпнувши дверима, але двері не причинились, і через те чути все, що робиться надворі). Клич мені зараз, як не хочеш, щоб по тобі ломака походила!

ОВЕРКІВ голос:

— Цю-цю, Бровко! Цю-цю на! (Чути собачий гавкіт).

З ванькиру до пекарні входить Палажка.

КАСЬКА. Чи чули, панючко, що я пані сказала?

ПАЛАЖКА. Та чула.

КАСЬКА. А вони: „Дочка в мене слух'яна“.

ПАЛАЖКА (удає спокійну, навіть веселу). Та й ще б пак! Хто б не хотів такого щастя?

КАСЬКА (притишеним голосом). А чули ви, що в ратуші вчора пан дидакал одержав якусь шкатулу з грішми?

ПАЛАЖКА (не щиро, бо знає про це). Яку шкатулу?

КАСЬКА. Срібну шкатулу.

ПАЛАЖКА (удавано дивується). Срібну шкатулу? Гм..

КАСЬКА. Шкатулу ту він, каже, мав від батька, а її школярі були вкрали. А тепер їх, тих школярів, упіймали і шкатулу відібрали. Тепер будуть у вас на весілля гроші...

ПАЛАЖКА (весело).

Весілля справимо таке, —

Як не було ні в кого:

Веселе, гарне, гомінке...

Для серденька могого.

В нас будуть танці і пісні,

Дружки, бояри, люди,

Аж стіни стануть нам тісні...

І всі щасливі будуть...

(Раптом обриває спів, заклопотано). Еге... Це тільки так співаю. А яке ж воно, тее весілля, буде гомінке, коли нам треба тікати і з вінчанням ховатись? (До Каськи). Заплети мені косу! Я ж таки прибираюсь до шлюбу.

КАСЬКА (заплітаючи їй косу). Хай вам Бог помагає.

ПАЛАЖКА. Та й ти ж, дивись, не лови гав, прислухайся (живає в бік вікна), як прийде Кирик, — зразу мені скажеш. А я вже тобі подякую.

КАСЬКА. А теличку ж дасте нам з Оверком на господарство?

ПАЛАЖКА. Дам, не бійся.

ПАЛАЖКА (знов весело співає).

Ой, як свого я Кирика

Любитиму теперка!

КАСЬКА (підхоплює спів).

Ви Кирика, ви Кирика,

А я свого Оверка...

ПАЛАЖКА.

І чорні брови оддала

До мене вже моргають.

КАСЬКА.

Оверко мурий, як теля,

Та я його кохаю.

ПАЛАЖКА (пританцьовує).

Учив мене письма дяк,

Та не вивчив ніяк.

Мені каже: „Буки, аз!“

А я йому: „Цілуй раз!“

Мені каже: „Оце ять“...

Чи ще можна цілувать?

— „Поцілуй і пригорни,

Та, дивися, не турни“...

(Регочеться). Ха-ха...

ПАЛАЖКА й КАСЬКА (разом).

Яке то щастя для дівчат —

Любити, обіймати!

Солодкий рай для оченят —

Коханого видати.

А він цілує, мов пече

Вогнем солодким губи...

І ми цілуєм гаряче,

І ми їх так голубим...

Ха-ха! Ха-ха! Дивіться всі

Та заздртіть на це щастя!

Що дано молодій красі,

Старому те не владється...

КАСЬКА. Еге, панові полковникові дуля під ніс. Правда ж?

Далі Палажка одягається, а Каська їй допомагає, заходять до ванькіру, виходять.

Знадвору чути гуркіт воза і голос візничого: „Тпру!“ **До світлиці увіходять полковник Сулима, Гуленко й Гуленчиха.** Церемонно-комічна сцена.

ГУЛЕНКО (пропускає повз себе полковника, з широким жестом).

Шановний гостю, я до нас

Запрошую вас щиро...

ГУЛЕНЧИХА (уклоняючись).

Щаслива й я вітати вас

У себе в таку ж міру.

ПОЛКОВНИК (теж церемонно).

Ласкавій пані я слуга

Найнижчий, — це від серця

(прикладає руку до серця).

А як же пані дорога?

Чи добре вам ведеться?

ГУЛЕНЧИХА (запишавшись).

Та ще здорова. А ви як?

Живенькі-здоровенькі?

ПОЛКОВНИК (бадьориться).

О, я ще хоч куди козак!

Підскакую злегенька.

ГУЛЕНКО.

Ну й слава Богу, що це так.

Прошу ж тебе до столу

Та вип'єм ось цього усяк,

(показує на пляшки).

Як той казав, посполу.

(До жінки). Почастуй же нас гарненько!

Полковник і Гуленко сідають до столу. Гуленчиха частує.

ПОЛКОВНИК (до Гуленчихи). А собі ж?

ГУЛЕНЧИХА. Та й я з вами вип'ю. (Наливає ї собі).

ПОЛКОВНИК. Так будьмо ж здорові!

ГУЛЕНЧИХА (услесливо до нього). За ваше здоров'ячко!

ГУЛЕНКО. І за примноження вашого достатку!

ПОЛКОВНИК (бундючно). О, в мене добра ввесь час прибуває. Оце недавнечко я придбав хутір у Гавиному яру, з хатою й винницею на три казани, з усіма вжитками, бджіл тридцятро вуліїв.

ГУЛЕНЧИХА (увітливо). Ото щаслива буде ваша дружина! Скільки того добра! Та й шана ж не мала полковниці...

ПОЛКОВНИК. А що ж, ласкава пані, ви правду мовите: не каятиметься, хто за мене піде. А я таки й справді думаю одружитись. І скажу прямо: буду просити вашої ласки віддати за мене вашу доню Палажку.

ГУЛЕНЧИХА (удавано дивуючись). Та що ви? Хіба ж ми вам рівня?

ПОЛКОВНИК (твердо). Я так хочу. Та й, правду сказавши, ваші ліски, млини та гроші вас хоч і з ким зрівняють... навіть із полковником. (До Гуленка). Ви ж, пане Грицьку, не скривдите дочки, дасте щось за нею?

ГУЛЕНКО. Звичайно, дам. Аякже.

ГУЛЕНЧИХА. Вона ж у нас одна...

ПОЛКОВНИК (утішено). Ну й гаразд.. (Підводиться й співає):

Ну й слава Богу, що це так!

Усім нам добре буде.

(До Гуленків): Заможні ви...
ГУЛЕНКО (приєднується в співі). Це знає
всяк...

(Усі троє разом співають).
А всі ми значні люди.

ПОЛКОВНИК. Як хто питає:
„Хто такий?“

(Показує на себе).

ГУЛЕНКО (відповідає).

А я скажу: „Полковник,

Мій зять любезний, дорогий...“

ГУЛЕНЧИХА (щасливо).

Наш зятенько — полковник!

(Співають усі разом).

Щасливі ми, щасливі ми!

У згоді завжди будем,

Ми найславніші між людьми,

В полку найкращі люди.

ПОЛКОВНИК (виходить із-за столу, співає, на
його спів відгукується Палажка).

Покажіть же тепер молоду,

Подивлюся, чи гарна...

Я до шлюбу її поведу...

ПАЛАЖКА (свариться в напрямі світлиці ру-
кою). Сподівання це марне.

ПОЛКОВНИК (жартує).

Та дивіться, щоб я гарбуза

Не одержав від неї.

Мо', оприсклива ваша коза...

ПАЛАЖКА (із зневажливим жестом).

Заспівав ти тієї...

Гарбузом почастую тебе,

Щоб не квапився більше...

ПОЛКОВНИК (до Гуленчихи).

Ну, ведіть. А я трохи себе

Впорядкую.

(Григладжує вуса, осмикує жупан).

ПАЛАЖКА (загрозово). На гірше...

У цю мить Каська відсуває вікно, звідти
показується голова Кирика Бандуристого,
Палажка кидає йому вузол з одягом, а са-
ма притьмом вискакує з хати.

ГУЛЕНЧИХА (вбігає до пекарні і, не побачив-
ши Палажки, гнівно до Каськи). Де ж Па-
лажка?

КАСЬКА (удавано байдужим голосом). Надвір
вийшла.

ГУЛЕНЧИХА. Чи вона здуріла!? (Вибігає на-
двір, і звідти чути її голос.). Палазю, де
ти? Палазю...

У світлиці полковник і Гуленко чекають
на матір з дочкою.

ПОЛКОВНИК (нетерпляче по якомусь часі).
Де ж вона, моя голубонька? Чи така вона

й досі, як була тоді, коли я її в церкві ба-
чив?

ГУЛНКО. Зараз прийде. О, дякуватимете, доро-
гий зятю, за таку дочку. Але ж вона ще мо-
лода, боїться. Певно, тремтить, як горлич-
ка. Тим і бариться.

Вбігає стривожена Гуленчиха.

ГУЛЕНЧИХА. Біда, пане полковнику: дочка
пропала.

ГУЛЕНКО (люто). Як пропала?! Що ти вер-
зеш? (До полковника, що робить рух, чи
то здивування, чи то переляку, пориваєть-
ся до дверей.) Подождіть трохи, благаю
вас. Я сам пошукаю... (Вибігає разом із
жінкою надвір, і звідти чути його голос.)
Палажко, гов! Де ти в бісячого батька ді-
лась? Оверку, чи ти не бачив?

Полковник крутиться в хаті: ні в сих, ні
в тих. Знайшов свою шапку, готуючись ви-
ходити. Вбігає переляканий Гуленко. Скри-
кує:

— Нема! Як у воду впала!

ПОЛКОВНИК (холодно). Умгу.. Так оце ти
так, пане Гуленку, мене вшанував! Упевняв
твердим словом, що віддаси, а тепер доч-
ка сховалась. (Швидко йде до дверей, а
потім повертається і „наступає“ на Гулен-
ка, співає):

Так оце так, так оце так!

Мені така тут шана!

А запевняв мене усяк,

Личино ти погана!

(Загрозово)

Так начувайся ж ти тепер!

Цього я не забуду...

(Люто тупотить ногами)

От, щоб я тут на місці вмер, —

Жорстока помста буде!

Помста буде... буде...

(Надіває шапку і швидко виходить).

Гуленко стоїть серед світлиці, вхопивши
себе з розпачу за чуба.

ВІДСЛОНА ТРЕТЯ

Хутір. Садок біля ставка. Надвечір. У ставку кумка-
ють жаби. Під широкогіллястим деревом розіслані рядна,
а на тих ряднах повно наїдків та напоїв. Навколо ряден
сидять у різних позах люди — гості Бандуристого та Па-
лажки на їхньому весіллі. Серед тих гостей „сотенний
капелан“ о. Гарасим, два дяки і декілька шкільних „ви-
ростків“ (школярів). Із жінок, крім самої Палажки, кру-

тяться ще скількись жінок-селянок, що подають страви.

Бандуристий сидить на траві поряд з о. Гарасимом. Палажка на невисокому пеньку, до колін її приставлена чоловікова кобза.

о. ГАРАСИМ. А що, молодий князю й молода княгинє, чи не пора б нам уже й по другій випити? На одній нозі тільки гуси на мороз стоять... Як запровторають мене за оце незаконне вінчання в монастир, так щоб хоч згадувати було що.

БАНДУРИСТИЙ. Та воно таке... (Бере пляшку й наливає в чарки.)

ПАЛАЖКА. Просимо покійно. І страву їжте! Вусте! Підсунь до отця Гарасима миску! (Молодиця підсуває миску із стравою.)

о. ГАРАСИМ (бере чарку в руки). Щоб наші молодята були щасливі і многоплідні.

ПЕРШИЙ ДЯК (держачи чарку в руці).

О вечере весільна, наїдками повна,

Як усе тут навколо тихе і безмовне —

І садок,

І ставок...

Мило нам укупоңызі тут бенкетувати

І за щастя молодих пити-випивати.

ГОЛОСИ (разом, хором). А-амінь!

Усі п'ють, а випивши закушують.

ДРУГИЙ ДЯК (жучи ротом). Так Бог же у трьох лицах: треба б і по третій.

ГОЛОСИ: — Авжеж.

— Еге, воно таке...

Усі напивають собі й сусідам, тотуючись пити.

ДРУГИЙ ДЯК (проковтнувши їжу).

Багато я мандрував, що уже й несила.

Та трапилося мені це весілля миле.

Пригостили тут мене, дяка і заброду,

І за муки всі мої маю нагоорду —

Трунки добрі, хліб святий та страви усякі.

(Уклоняється в бік молодої пари). Кирикові і Палажці складаю подяку! (П'є).

ГОЛОСИ:

— Добре і цей склав орацію!

— Добра й горілиця!

Це, либонь, тернівка?

— Однаково, яка: аби душу веселила.

ПЕРШИЙ ДЯК (по якомусь часі). А євангелістів же було чотири, — так не завадило б і по четвертій.

— Не завадить, еге ж?

— Ані трохи: у нас животи не вередливі.

Наливають, п'ють, їдять.

ОДИН із „виристків“. А наш пан дидаскал казали, що в Мойсея було п'ять книг. Отже, благословить і по п'ятій.

о. ГАРАСИМ (підносить руку вгору, благо-

словляючи). Даним мені від Бога святим правом, благословляю й на п'яту.

Наливають, п'ють, їдять.

ДРУГИЙ ШКОЛЯР (по якомусь часі). А в тиждні ж шість буднів... (Підносить чарку). Будьмо здорові — п'ю шосту...

о. ГАРАСИМ. Ач як бісів молодик вигадує, щоб мене, старого, перепити. Так і я ж не в тім'я битий. (Урочистим голосом). „Премудрість созда собі дім і утвори стовпів сім“. А що? Це вам сім днів у тиждні, що його кожний невіглас скаже: для цього треба святе письмо знати.

ГОЛОСИ, сміх:

— Правду, чесний отче, мовите!

— Авжеж...

— Отець Гарасим уміє пити з святим словом на устах...

Наливають, п'ють, їдять.

о. ГАРАСИМ. Оце ж я вже й упився: голова, як на терезах хитається. А та-ар-но, як на небесі... як у раю божому... Тільки ж (обкидає п'яним поглядом присутніх) не янголи навколо мене, а швидше слуги князя тьми Велзевула... опріч молодого князя та його молодої голубоньки Палазі... А за це вінчання мені буде кара... як пан Грицько не простить... Ну, хай, матері його... (Б'є кулаком об кулак). Хоч співаймо ще, абощо!

Дяки й „виристкі“ разом співають.

На Сіонській горі,

Пресвітлім соборі,

Святі ся збирали

І бенкетували...

А дяки з попами так ся посварили,

За кварту горілки трохи ся не били...

А школярі жваві

Раді цій забаві

І по дешевинку

Побігли до шинку...

(Бандуристий бере бандуру і починає пригравати).

Шинкарько, Хвесько, душко-молодице,

Дай набір нам кварту тієї живиці,

Що веселить душу, не дає журиться.

Принесли хоробрі:

— Пийте, люди добрі!

Пийте — випивайте

І нас не минайте...

Загальний сміх-регит.

ГОЛОСИ:

— Оце так утяли!

У цей час одна з молодичь підбігає до Палажки і щось

ій шепче. Палажка киває на знак згоди головою. Молодця дає знак комусь захованому за кущами, і звідти вибігає гурт дівчат у стрічках, кланяються молодому й молодій, а потім співають весільних пісень, зокрема жартиливих, як от:

Іли бояри, їли,
Цілого вола ззіли,
По смітнику качаючи,
В помийницю вмочаючи.*)

Коли дівчата переспівують, починаються танці.

ПЕРШИЙ дяк (схопившись на ноги). Люди добрі, а тепер до танцю. (До Бандуристого). Пане дида скале, утніть веселенького!

о. ГАРАСИМ. Ба ні, не так! Перше треба випити (висповідом) за-а всі-іх святих... А тоді хоч і танцювати...

Загальний рух: хто схоплюється на ноги, хто п'є, а як Бандуристий заграє, усі починають танцювати.

о. ГАРАСИМ (на превелику силу звівшись на ноги). Журавлем треба танцювати! А нумо журавлем!

Сказавши це, о. Гарасим хапає першого, що трапився під рукою, той іншого, і так усі поєднуються в ланцюг. Обертаючись у танку, всі хором курличуть у такт музиці: — Кур-кур-кур...

А тимчасом дедалі дужче поночіє, хтось підкидає до вогнища дрів, і вогнище дужче осяває сцену, освітлюючи веселе танцювання.

Зненацька з-поміж дерев вискакують озброєні люди — отаман, козаки, а з ними й Гуленко.

ГУЛЕНКО. А! Ось де вони, харцизяки! (До козаків). Хапайте їх! (До Бандуристого замахнувшись шаблею). Кажі: знівечив дочку чи..?

ПАЛАЖКА (падає перед батьком навколішки). Таточку, я безгрішна! Простіть нас!

ГУЛЕНКО (до козаків). В'яжіть оцього собаку! (Козаки накидають на Бандуристого мотуза, в'яжуть).

ОТАМАН. До гармати його прикуємо... Ведіть його! (Бандуристого ведуть геть).

ГУЛЕНКО (до дочки). А ти? Будеш ти тепер у мене знати! (Шарпає її за рукав так, що вона падає).

Решта присутніх розбігається, хто куди зміг.

Примітка. Тексти й ноти до таких пісень можна знайти в виданні „Пісні Явлохи Зуїхи“, Київ, 1965 р.

ВІДСЛОНА ЧЕТВЕРТА

Майдан перед ратушею. На рундуку ратуші увесь міський уряд (суд): сотник, вїт, отаман. Біля рундука люди. Усі дивляться на прикованого до міської гармати залізним ретязем за шию Кирика Бандуристого.

ГУЛЕНКО (підходить до Бандуристого, глузливо). А що, собачий сину, знатимеш тепер, як родатися зі мною? Поквапився на мої хутори, ліски й сіножаті? А за крадіжку шкатули з грішми ще й не те тобі буде... БАНДУРИСТИЙ (похмуро). Що хоче кажіть, а я уже звінчаний.

ГУЛЕНКО. Архиерей розвінчає, аби гроші.

БАНДУРИСТИЙ. А про шкатулу даремно так кажете: я не крав. Палажка до схову дала, сама про те урядові сказала.

ГУЛЕНКО. То однаково, як і вкрав: ти піддурив її. (Звертається до людей і суду, показуючи на Бандуристого).

Як пес прикований стоїть
Оцей ось волоцюга...
Панове вряде!! Поможіть
Скарать цього злодюгу! !
Украв у мене він дочку,
На честь мою поважив,
Вчинив наругу ще й таку —
Полковника зневажив.

ВІТ (показуючи книгу — Статут).

Литовський є у нас Статут,
І в певних артикулах,
Що повиписувані тут,
У давніх ще регулах
Ми кару знайдемо йому,
Злочинцеві такому,
На захист людові всьому,
Персони честі й дому.

СОТНИК, ВІТ і ОТАМАН (разом).

О так!! О так!! Ми злочин цей
Повинні покарати
На страх лихим, — тоді ачей
Іх менше будем мати.

Прибігає стурбована Гуленчиха.

ГУЛЕНЧИХА (кидається до чоловіка). Може б, ти, Грицьку, таки простив їх? Палажка там хіба ж так побивається! Каже: „Смерть собі заподію“. Я приставила до неї Каську, а сама сюди оце... Прости бо вже їх: ти ж батько. Уже того, що сталося, не змінити. БАНДУРИСТИЙ (до Гуленки). І я ще раз покірно прошу вас: простіть нас!

ГУЛЕНКО (люто, скрутивши дулю). А оцього не хочеш?

ГУЛЕНЧИХА (розпачливо скрикує). Що бо ти робиш, Грицьку?! Невже тобі не шкода рідної дитини? Вона ж у нас одна. Та й повінчані ж вони.

ГУЛЕНКО. То собаке вінчання. (Звертається до суду). Панове вряде! Я прошу святої справедливості: покарайте попа Гарасима за незаконне вінчання, допоможіть мені в моїй супліці до архиєрея!

ГУЛЕНЧИХА (звертається до суду).

Благаю вас: простіть його

Й дочку мою з ним разом!
Вони для щастя це свого
За своїх серць наказом
Зробили, — так хіба ж це гріх?
Хіба ж це злочин? Згляньтесь!
Згадайте й ви дітей своїх
І на моїх огляньтесь!
Згадайте щиро: й ви колись
Кохались, необачні,
Та подружились, розжились
І нині Богу вдячні.

(Судді роззираються між собою, дехто задоволено погладжує вуса).

О, молодосте! Якби ти
Вертатись мала силу,
Чи хто б схотів тебе клясти
Й спішити у могилу?

(До сотника, уклонившись).

О, пане сотнику, скажіть
Своє ласкаве слово
І мого зятя розв'яжіть,
Здійміть оті закови!
Я ж на весілля кличу вас

(Уклоняється до всіх присутніх).

Всі будем їсти й пити,
А молодята будуть нас
Танками веселити..

БАНДУРИСТИЙ (до суддів). Мої ласкаві панове! Дозвольте мені мовити моему тестеві слово віч-на-віч!

ГУЛЕНКО (з ненавистю скрикує). А не діждеш ти, песький сину, мене тестем звати!

СОТНИК. Не брискай, пане Грицьку! Хай скаже: може, щось для позискання правди. (До людей). Відійдіть усі далі! ((Усі відходять, і Гуленчиха також).

ВІЙТ. Не комизись, Грицьку!

ОТАМАН. Еге, хай скаже!

Гуленко підходить до Бандуристого.

БАНДУРИСТИЙ (притишеним голосом). Я во-

станне вас покійно прошу простити нас, свою дочку й мене. Я буду слух'яний зять, у всьому скорятимусь...

ГУЛЕНКО (гнівно). Ти знов своєї?! (Хоче відійти).

БАНДУРИСТИЙ (злякавшись, щоб той не відійшов). А як ні, як не простите, я скажу вголос те, що викарбувано грецькими літерами на віковій шкатулі.

ГУЛЕНКО (насторожено). А що там написано?

БАНДУРИСТИЙ (неголосно). Там написано, що та шкатула належала Мартинові Нестулієві, що його зграбовано й убито за Мазепино повстання проти царя.

ГУЛЕНКО (збентежено). Брехня... тричі брехня.

БАНДУРИСТИЙ. Нестулій був прихильник нового гетьмана й царя Петра, а його згадили з світу Мазепині прихильники. Хоч ви й не були за Мазепу, але скористувались замотаниною.

Гуленко хоче щось сказати, але затикується, злякавшись.

БАНДУРИСТИЙ. Отже, або простіть, або я зараз крикну „слово й діло государеве“.

ГУЛЕНКО (смертельно зляканий, хапає Бандуристого за руку). Боже тебе борони! Я той... я прощаю вас...

Боже вас благослови! (Притишеним голосом). А тільки чого ж ти про це мені раніш не сказав? Я б тоді й з полковником Сулимою не посварився. Добре, що його після того грець узяв, а то було б оце мороки! Окрім того, ще й вину вряду нам доведеться тепер платити. Ну, кат його бери! (До суду голосно). Панове вряде! Схиляючись до многоплачевного благання мого богодатного зятя та побивання моєї рідної дитини, я дарую їх виною. Пане сотнику!! Пане отамане! Звеліть мого зятя розкувати, а я сплачу всю належну вину панську і вряду власним коштом.

ГУЛЕНЧИХА (радісно). Побіжу ж Палажці скажу. (Зникає).

СОТНИК (роззирається по людях). А де наш дзигармайстер?

ДЗИГАРМАЙСТЕР (виступає наперед). Я ось... я...

СОТНИК. Розкуй пана дидаскала!

Дзигармайстер виймає з кишені в'язку ключів, вибирає потрібний і, підійшовши до Бандуристого відмикає замок на ланцюзі.

БАНДУРИСТИЙ (випроставшись, співає).

Панове вряде!!! Дяка вам,
Від серця дяка щира,
Що не дозволили ногам,
В закон топтати віру.
Закон — це золото, як він
Карає справжній злочин,
А не карає без провин,
Як, може, хтось захоче.
Я в Академії учивсь,
На всіх науках знаюсь,
У світі також роздививсь
І в правді я кохаюсь.
Щасливий я, мов у раю,

(Прикладає руку до серця).

А в серці радість сяйна,
Палазю хочу я свою
Побачити негайно...

Прибігає Палажка, за нею Гуленчиха й Каська. Палажка кидається до Бандуристого, обіймає його й цілує. Співає:

Ой у полі дві тополі
Поклонились двічі,
А я свою красну долю
(Цілує Бандуристого)
Уже бачу ввічі.

Ой я рада, веселенька,
Годі сумувати,
Свого батенька і неньку
Буду цілувати.

Кидається до матері й батька, цілує їх. За нею кидається Каська.

КАСЬКА. Скажіть же, панночко, батькові при людях, що дасте нам з Оверком рябеньку теличку.

ПАЛАЖКА. Таточку! Я приобіцяла Касьці за те, що вона допомагала мені... як я вінчалась, рябеньку теличку.

ГУЛЕНКО (удає, що не розуміє). Яку теличку?

ПАЛАЖКА. Оту рябеньку, що ви на Різдво, як кутю їли, мені подарували. Теличка буде Касьці й Оверкові на господарство: вони поберуться скоро.

ГУЛЕНКО (вагається). Та канчуків їй давати тепер, либонь, не випадає. А тільки може б вони побралися й без рябенької телички? Я їм не бороню, хай Бог помагає. А втім... (подумавши, махає на знак згоди рукою). Хай уже буде й так.

Палажка радісно оглядається на Каську, а тоді знов кидається до Бандуристого, бере його за руку. І так, пбравшись за руки, вони виходять на авансцену.

Без пенсії

Образок-спогад)

Ми його били, проганяли з двору:

— Іди собі! Самі вмираємо з голоду — що тобі дамо?! Товариш твій пішов, і ти йди... Пристанеш до гурту таких, як сам, може щось і знайдете в полі.

Та він не йшов. Докірливо опускав голову, зносячи наші безсилі штурханці.

Ми випихали його за ворота, погрожували ломакою: — Ід-ди-и-и!

Сумно дивився в наші очі.

Товариш молодий, легковажний. Та й не одного вони роду... Куди він піде? Він тут народився. Тут родилася й мати його... І материна мати...

Ми зачиняли ворота й підпирали їх спинами. А він, поки здужав, перелазив через пліт. Коли ж сили покинули — повз попід плотом до кінця городу, а городом — під хату.

Вренті батько сказав:

— Лишіть його. Не піде...

Не міг ходити — лазив за батьком; намагався вловити його погляд. Плачучи, докоряв:

Хіба він не заробив на спокійну старість? Скільки разів ось оцих дітей, що виштовхують його за ворота, пильнував він? Коли пізніми вечорами господарі їхали по сіно чи снопи — лишали ж на нього. Ти ж тут, мовляв, дивись. І він дивився. Чи можна дорікнути йому чим?.. А коли злодії вивели всю худобу, хіба не розбудив він пів села? І все знайшлося — сам шукав. Хіба це не тоді обіцяно йому щедрю пенсію?..

Батько розводив руками:

— Нема... Де візьму? Сам не сьогодні-завтра Богові душу віддам...

І не витримав. Насилу переступаючи пухлими ногами поріг, сказав матері:

— Лександро, сьогодні моєї півкартоплини віддай йому.

Мати в плач:

— Серця ти не маєш... Як сам не з'їси — дітям віддай...

Не відповівши й словом, узяв батько свою частину й поніс надвір.

...Він більше не плакав. Лежав на стежці й безнадійно переводив погляд із дверей на вікно, а з вікна — на двері. Аж не повірив, що це йому. Підвів голову, щоб краще роздивитись. А потім повними жалю очима подивився на батька і, тяжко зідхнувши, опустив голову й заплющив очі...

У кінці городу — то руками, то лопатою, — батько копав яму. Вусами скочувалися краплини — зм'якшуючи землю. Розмовляв із нерухомим тілом, що лежало поруч:

— Оце тобі й „робітничка держава“! Ну, хай уже я... Якимсь господарем був... „Приватну власність“ мав... А ти ж — батрак. Усе життя за наймита... Розкуркулювано мене — чому ж не залишено хоч трохи на твою долю? За що ж тобі така смерть?..

Як, дасть Бог, лишусь живий — поставлю пам'ятника. І напишу:

„Тут спочив справжній пролетар — із баби-прабаби батрак, що в „робітничо-селянській державі“, не діждавшись пенсії, помер із голоду... разом із куркулями й „злісними ворогами“...

Пам'ятника батько й досі не поставив...

Із небуття кущем бузини шле докори людському родо-ві чесний трудяка — наш Рябко... Галина КРУСЬ

ОСТРІВ ДОВГОЛІТТЯ

Долину Вількабамба (південний Еквадор) місцеві мешканці називають „островом здоров'я і довголіття“. Розташована вона на висоті 1500 метрів над рівнем моря. Вчені звернули увагу на цю місцевість після чергового перепису, коли виявилось, що тут надзвичайно високий відсоток населення віком 100—130 років.

Нещодавно Вількабамбу відвідала група вчених, які обстежили 628 осіб віком 100—130 років. У них не виявлено ніяких серцевих захворювань, та й інші хвороби тут же рідкість. Прекрасне здоров'я і довголіття мешканців Вількабамби пояснюється спокійним життям, дією і кліматом. Медична експедиція взяла проби води, ґрунту, овочів та інших продуктів — з тим, щоб піддати їх аналізу. Клімат у долині сухий. Температура постійна (близько 20° Ц.).

ЗАКОН Є ЗАКОН

Двоє французів одержують нішні пенсію, яку призначив ще Наполеон I. У 1805 році під час битви під Австерліцем відзначилися два гренадери. Наполеон був так захоплений їхньою хоробрістю, що призначив їм пенсію, яка мала переходити й до їхніх нащадків. На півдні Франції живуть ті праправнуки тих сміливих гренадирів.

СІЛЬ І ДЕРЕВО

В Гамбургу та інших великих містах Західної Німеччини почали гинути дерева на вулицях. Причину знайшли швидко: взимку тротуари часто посипали кухонною сіллю — аби прискорити танення снігу та льоду. (Подекуди на кожний квадратний метр тротуару висипали за зиму до двох кілограмів соли). І вона просочувалася у ґрунти. А коли в соках листяних дерев кількість соли перевищує один процент, вони гинуть.

КОРОЛІВСЬКІ ПРИМХИ

Англійська королева Єлизавета I (1533—1603), за твердженням її сучасників, була надзвичайно чепурна. Нещодавно один англійський історик знайшов рукопис XVI століття, в якому є такі рядки: „Ніщо не любить королева так сильно, як чистоту. З цієї причини вона кожного місяця приймає ванну. І їй зовсім байдуже, потрібна їй справді ванна чи ні...“

ПРИРОДНА АПТЕКА

Фармакологія дала медицині чимало добрих лікувальних засобів. І майже половина з них — рослинного походження: армія ботаніків, фармацевтів, фармакологів, лікарів. Щоправда, дехто дивиться на лікарські рослини як на щось застаріле, віджиле. Мовляв, сучасна наука досягла такого рівня, що будь-який лікувальний препарат можна добути хімічним способом. Насправді ж це не так. І нерідко навіть найзавзятіших скептиків життя примушує вдаватися по допомогу до лікарських рослин. Звичайно, не можна нехтувати і досягненнями хемії як початальника ліків. Але практика підтверджує, що не треба забувати й про лікарські трави, які покищо не мають за-

мінників. Мова про антибіотики, одержані з грибів.

Лікарські рослини використовуються з давніх-давен. Досвід їхнього застосування накопичувався віками. Так виникла народна медицина. Нині в практичній науковій медицині застосовується понад 150 видів лікарських рослин. Проте в народній медицині використовується набагато більше.

Відшукувати нові лікарські рослини інколи допомагають тварини. Люди запримітили, що кішки та собаки при деяких захворюваннях біжать у ліс чи на луг і їдять якісь трави. Встановлено, наприклад, що полин худоба їсть не випадково і не від голоду. У поліні є багато ефірних масел та інших речовин, завдяки яким тварини позбуваються шлункових паразитів. Багато диких тварин постійно вживають сезонні лікарські трави і в такий спосіб готуються до зими.

Лікувальні властивості рослин зумовлені наявністю в них різних речовин (вітамінів, ферментів, органічних кислот, дубильних речовин, ефірних масел, мікроелементів).

Препарати, одержані з лікарських рослин, мають деякі переваги. По-перше, вони синтезуються в живій клітині.

По-друге, еволюція тваринних організмів дуже тісно пов'язана з рослинами. Адже протягом мільйонів років тварини пристосовувалися до речовин, синтезованих рослинами, будували з них своє тіло. Такий безпосередній вплив привів до злагодженого зв'язку між хімічним складом рослин та нормальною роботою органів тварин та людини.

Хеміки, фармакологи, ба навіть клініцисти досить давно зіткнулися з цікавим фактом. Виявляється, що ефективність лікувального препарату інколи не підвищується від того, що його виділили із загальної суми речовин, які входять до складу рослини, а знижується. Тому, як дослідили вчені, відповідні речовини, що застосовуються при лікуванні тієї чи іншої хвороби, діють ефективніше в поєднанні з іншими речовинами певної лікарської рослини.

Отже, лікарські рослини можуть бути цінним доповненням до тих препаратів, які дає хімічна промисловість. Більше того, можна допустити, що в недалекому майбутньому їхня роль буде не зменшуватися, а, навпаки, збільшуватися. І яких би чудес не чекали ми від хімічних лабораторій, квіти й трави лісів та луків ще довго будуть служити людині.

„КОБРА-ГРАНДЕ“

За різноманітністю легендарного чудовиська з Лох Несу, що нібито мешкає у Шотландії, декілька експедицій саме тепер полюють у джунглях Амазонки на „Кобру-гранде“. Ця велика кобра, гадають, 30—40 метрів завдовжки і важить близько 20 центнерів. Серед місцевих індіанців про казкову тварину ходять найнеймовірніші чутки. При раптовій появі змії-гіганта — від страху людей та тварин паралізує. Мало захищені оселі індіанців лишаються безлюдними, коли до них наближається ця змія. Потвора нібито вже знищила цілу родину з шести осіб. Експедиції мають намір піймати „кобру-гранде“ живою, або ж бодай пересвідчитися, що це просто місцева легенда.

НОВІ РОБІНЗОНИ

Виявляється, у наш вік атома та космічних злетів все ще існують свої робінзони. Приміром, маленький полінезійський острів Антораж (острови Кука) досі вважався незаселим. Та якось з вертолета, що піднявся з американського корабля, летун побачив там людину. Моряки зацікавилися, хто ж це замешкав на острові, і невдовзі познайомилися з Томом Ніллом, котрий прибув сюди десь три роки тому з Нової Зеландії. Він збудував собі оселю, розвів курей, свиней, голубів. Радощі й труднощі життя у добровільному засланні ділились з ним тільки його вірний друг — собака. Новий Робінзон категорично відмовився від американських газет та журналів, які йому запропонували моряки. При цьому він сказав: „Ваш світ мене ніскільки не цікавить...“ Інший Робінзон, студент з західнонімецького міста Бамберг, відкрив незаселений острів... в серці Європи. Цей острів утворився внаслідок зниження рівня води ріки Регніц — притоки Майна. Студент перебрався на острів і оголосив себе його необмеженим володарем. Аби якось обґрунтувати своє право на це, він послався на закон від 1907 року, який чинний у Федеральній Республіці Німеччини. За цим законом тільки ті острови вважаються власністю держави, які існували на території Німеччини до 1907 року...

ТАЄМНИЦІ ЛІЛІПУТІВ

Нині в усьому світі налічується десь 3000 ліліпутів. До цього часу ще ніхто точно не знає причин їхньої появи на світ. А ще дивує те, що ліліпути є майже в усіх країнах і приблизно у тому самому відношенні до кількості населення. Майже 40 відсотків ліліпутів виходять заміж або одружуються з людьми звичайного росту, і їхні діти завжди нормальні. Цікаво відмітити, що американські ліліпути Роберт та Джуді Скіннер мали 14 нормальних дітей. Найменшим у світі ліліпутом є філіпинець Хуан де ля Крук, його ріст дорівнює 48 сантиметрам. Найменшою 47 сантиметрів. Найстаршому в світі ліліпуті—90 років.

АРНІКА ГІРСЬКА

Серед гуцулів побутує легенда про чудодійну силу гірської рослини з оранжево-жовтими язичковими квіточками. У Карпатах її називають скусівником, нечуївотром, живокостю, гірським баранчиком. Родинна назва її походить від грецького слова „арнос“ — баранчик.

Оповідать, що галицький князь Данило хворів дуже тяжкою формою „дихавиці“ (бронхіальною астмою), а лікарі княжого двору були безпорадні. Якось у Галичині з'явився бортник (пасічник), що розумівся на зіллі. Привели його придворні до покоїв князя і сказали: „А чи зможеш тивилікувати нашого світлого князя від дихавиці?“ Знахар на те відповів: „Знаю таке зілля, котре за сорок днів і сорок ночей, якщо його пити, вилікує людину від недуги. І назва того зілля „арніка“.

Зварив бортник зілля і напутив слуг поїти князя сорок днів і сорок ночей. Чудо-зілля поставило Данила на ноги, і він ще довго правив Галицьким князівством. Хотів князь щедро нагородити свого зілителя. Кинулися слуги шукати бортника, а його й слід прохолов. Подейкували, що подався в Карпати трави збирати.

Легенді можна вірити. Зарості арніки зустрічаються на хребтах Чорногори, Горган, Бескидів.

Відноситься вона до родини кошикоцвітів. Багаторіч-

на, горизонтальним кореневищем і стеблом 20—60 сантиметрів заввишки. На стеблі — декілька пар гілочок, а на них по одному кошику. Квітколоже, виямкувате і волосисте, має один ряд (15—20) язичкових пелюсток із п'ятьма зубчиками та сімома-дев'ятьма жилками і багато дрібних лічкоподібних квіточок. Нижня зав'язь опушена волосками.

Такі зовнішні ознаки арніки, яку з давніх-давен використовують як надзвичайно ефективний лікувальний засіб. У Західній Європі її знають ще з XI ст.

Вивченням хемічного складу цієї рослини виявило, що квіти арніки гірської містять віск, вуглеводи (фруктоза, сахароза), дубильні речовини, жирову фракцію.

Для лікування в основному застосовуються настої з квітів. Ці препарати регулюють тонус центральної нервової системи і діють заспокійливо та протисудомно. Відвари з коріння поліпшують живлення м'язів серця, розширюють коронарні судини. Препарати арніки діють як жовчогінний засіб та знижують вміст холестерину в крові.

Водний та спиртовий настій в німецькій народній медицині застосовують при нервових захворюваннях і особливо паралічах, артеріосклерозі, слабості серцевого м'яза, переломах, кровотечах та шлунково-кишкових захворюваннях, шкірних висипах, виразках, ревматизмі, ракуліті тощо.

У Польщі та Австрії квіти й коріння арніки в сумішках з іншими рослинами застосовують для лікування злоякісних пухлин.

Квіти арніки збирають у червні-липні. Зрізані кошики сушать без доступу сонячного світла. Кореневища і коріння збирають у березні-квітні або в серпні-жовтні і просушують у добре провітрюваних приміщеннях.

Ф. МАМЧУР

(„Знання та праця“, січень 1970)

Роберт ПАЦАНЮК

шеф-кухар, директор і офіціант —

Мій друг, пристрасний шанувальник кави, називає її „напоєм королів і королем напоїв“. Це пишне й захоплене визначення має під собою певний історичний ґрунт.

Перша чашка кави була продемонстрована європейцям у 1626 році якимсь Делла Валле, котрий, живучи в Персії як посол Папи Римського, прилюбився до кави і навчився вміло її готувати. 20 років по тому у Венеції відкрилася перша кав'ярня. 1664 року французький король Людовик XIV спеціальним указом схвалив напій, і скоро кава з'явилася на званому обіді в Луврі. За королем, ясна річ, потягнулося все дворянство, за дворянством—усі, кому дозволяли кошти. Кава в той час коштувала дуже дорого, і не кожен спроможний був дозволити собі чашку „напою королів“.

Я гадаю, що рецепт, який ми збираємося запропонувати шановним відвідувачам, був відомий як Чотирнадцятому, так і наступним Людовикам. Якщо ж вони не знали — тим гірше для них:

Кава охолоджена (глясе).

У чорну каву додають цукор і охолоджують. У бокал кладуть по одній кульці морозива і заливають охолодженою кавою. Подають на десерт.

У Росії кава спочатку була знана як ліки. 1665 року придворний ескулап Самюель Коллінз рекомендував її

цареві Олексієві Михайловичу „проти нежиті і слабувань голови“. На обідніх столах кава з'явилася за Петра I, котрий устиг приохотитися до неї під час перебування в Голландії. На жаль, через брак холодильника Петро не зміг усолодитися напоєм, що ми його покуштуємо наприкінці наших сьогоднішніх зборів.

Охолоджена молочна кава з лікером.

У відфільтровану чорну каву додають рівну кількість молока або вершків, цукор за смаком і ставлять у холодильник. Перед подаванням на стіл в охолоджену каву доливають ванільний лікер з розрахунку 30 грамів на 200 грамів готової кави, розливають у бокали і подають із соломинкою.

Вам сподобалось? Запевняю, що кава по-арабському, котру ми покуштуємо рівно через місяць, зробить вам не менше приємності.

До наступної чашки!

МУЗИКА ПРОТИ БОЛЮ

Деякі вчені вважають, що відповідно підбрана музика допомагає лікувати певні захворювання. Американські стоматологи вже почали використовувати пристрій для „авдіональгезії“. Він відтворює музику або так званий „білий шум“, що нагадує шум водоспаду. Про ефективність застосування музики повідомляють і акушери. Голландські лікарі вважають, що спокійна мелодична музика зменшує болі при пологах.

ПАПУГА І ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ

Паризький журнал „Життя звірів“ умістив оголошення: „Пропала папуга, на лапці вона має жільце з прізвиськом і адресою власника. Того, хто знайде її, прошу звернутися за нагородою. Попереджаю, що не поділяю політичних поглядів моєї папуги“.

КУЛІНАРІЯ І ДРУЖИНА

Відомий американський актор Річард Буртон так вгішає чоловіків: „Якщо Ви незадоволені, що Ваша дружина, вмюючи готувати, не хоче цього робити, то я мушу попередити, що є щось набагато гірше: дружина, яка не знає кулінарії, але готує“.

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ КРОПИВА

Кропива — один із найпоширеніших бур'янів. Цю рослину трудно викоринити, бо вона має довге гіллясте кореневище і росте колоніями. Кропива невибаглива до умов. Її можна побачити як на сухих, так і на вологих місцях, біля жител, загорож, по узбіччях доріг та в лісах.

Це багаторічна трав'яниста рослина. Стебло та листя опушене волосками, які містять у собі кремній. Вочі легко ламаються, ранять шкіру, і в ранку проникає кислота. Листя кропиви ланцетоподібне, на довгих тонких черенках. Квіти дрібні, зелені, зібрані в гіллясті колосочки. Цвіте з червня до осені. Плід — горішок, закритий в колоцвітник.

Заготовляють листя без стебел та квітів. Його збирають у червні—серпні, коли рослина цвіте.

Пізньої осені заготовляють корені та кореневища. Листя кропиви дуже багате на вітаміни С і К та каротин. Крім цього, воно містить хлорофіл без домішки інших пігментів, муравлину кислоту та дубильні речовини. Листя має фітонцидні властивості. Кілька десятиліть тому кропиву заготовляли в основному для виробництва хлорофілу, нешкідливого барвника, що використовувався у фармацевтичній та харчовій промисловості. Нині з листя кропиви роблять настої (15 грамів на склянку води) або рідкий екстракт, що зупиняє кров при легеневих, ниркових та кишкових кровотечах. Нерідко екстракт кропиви вживають разом з екстрактом деревію тисячолістого.

У Франції кропива під назвою „діодіка“ використовується для зміцнення волосся. Біологічні активатори, що є у кропиві, збільшують відсоток гемоглобіну та кількості еритроцитів у крові. Екстракт кропиви входить до складу препарату „аллогол“, що застосовується при захворюванні печінки та жовчних шляхів.

Кропиву, як лікарську рослину, знають здавна. Лікарі XVII сторіччя надавали їй великого значення. Медицина того часу була надто оригінальною. Лікарі були гачіс обізнані з вітчизняною флорою і використовували її. Цікаво, що, не маючи ніякої уяви про бактерії, вони чи сто емпіричним шляхом дійшли до застосування бактерицидів рослинного походження. Тільки через три століття наука пояснила їхню дію на організм.

Користувалися кропивою також для лікування раку..

У народній медицині водний настій та відвар кропиви при хворобі печінки, нирково-кам'яній хворобі, дизентерії, водянці, простудних захворюваннях, хворобах дихальних органів, ревматизмі та подагрі.

У суміші з іншими травами кропиву використовують при туберкульозі легень.

Відвар кореневищ та коренів у народній медицині вживають також при фурункульозі. Посипаними цукром кореневищами лікують жоклюш. Висушеним та подрібненим листям присипають рани, а свіжими листками знищують бородавки.

Настій кропиви втирають у шкіру голови для росту та зміцнення волосся.

Нарешті, листя кропиви завдяки наявності в них фітонцидів зберігає харчові продукти (наприклад, випрошеному рибу обкладають кропивою).

З молодих пагінців кропиви (стебел та листя) варять борщ. На Кавказі з варених та подрібнених листків кропиви, змішаних із товченими волоськими горіхами та різними спеціями готують смачні національні страви.

Ф. МАМЧУР

Є. ЛИЧУК

„Знання і праця“, ч. 5, 1970.

ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ США недавно визнав українську мову важливою для оборони цієї країни на рівні з російською та іншими мовами. На вивчення української мови студенти університетів і каледжів можуть дістати урядові стипендії. („Православне слово“)

Може аж тепер, як того жадає Державний Департамент США, перестануть учити наших дітей і молоді української мови з неграмотних підручників, що їх понаписували малописьменні чи й зовсім неписьменні компілятори (як напр. „Modern Ukrainian Grammar“ Яр. Рудницького).

Вельмишановна Редакціє!

Я одержав ваш журнал за квітень-травень. Щиро дякую, але далі слати його мені не треба. Досить того, що дав двох наслідників на ваш журнал — двох синів, а передплачують їх дружини, мої невістки — Валентина й Лада.

Я з покійним Петром Кузьмовичем знався від початку видавання „Нових днів“... Був такий час, що ми погергались і не зналися, але врешті помирилися, а він узяв та й помер. Царство йому небесне.

Які теми вас цікавлять? Мені здається, що треба б було час від часу давати статті на мовні теми — практичні. Наша мова так ззахарашена тут, на еміграції, що страх. Варто б було розворушити цю справу й відгаличаними нашу мову. Галичани, як зкати, зовсім не виявляють бажання приєднуватись до нашої літературної мови...

9. 10. 1970.

З правдивою до вас пошаною

К. Т. ТУРКАЛО

Ваше прохання, Костю Тимофійовичу, ми уволили — переказали нашій адміністрації, щоб спинила висилання журналу. Тож читайте на здоров'ячко наш журнал з синами й невістками так, щоб і всім на світі українським батькам із синами-дочками це було прикладом до наслідування. А чи батьки невісток Ваших також передплатники або читачі „Нових днів“?

Вашу співпрацю з „Новими днями“, дорогий Костю Тимофійовичу, ми високо цінили й цінімо: чим скоріше пришлете нам щось, тим краще. Поки і з нами не погергались. Хоч ми певні, що цього ніколи не станеться.

Нас цікавлять теми — актуальні. Практичні статті на мовні теми — також. Як Ви вже, мабуть, запримітили, — професор Пантелеймон Кіндратович Ковалів гідно розворушує вже цю справу. Ви б могли, в додачу до практичних і повчальних статей, щось цікаве написати про ті часи, коли Ви в Києві працювали над словниками української наукової термінології тощо.

А за галичан ми не боїмося: чимало вже їх приєдналося не від сьогодні до нашої соборної української літературної мови (Басиль Сімович та йже з ним), ще більше стараються бути у згоді з нормами такої всеукраїнської літературної мови і тепер (взяти, наприклад, „Енциклопедію українознавства“ під редакцією Вол. М. Кубійовича). А щоб молодь і діти всієї нашої еміграції навчалися доброї української літературної мови (вона ж у нас одна!), то мусимо доповнювати, щоб наші всі підручники були на висоті. Учителі наших шкіл також.

Завдайте, бо, Костю Тимофійовичу, собі трохи труду — загляньте в підручники, „затверджені шкільною радою УККА“, а тоді й скажіть на сторінках нашого журналу: чим вони захарашені, чого з них можна навчитись і кого треба за них хвалити чи ганьбити.

У Вашу позитивну реакцію на цю нашу спонуку ми віримо: Ви не зробите, як слід (між нами кажучи: нам не одні гордий сокіл чи орел відважний радив уже бити й гремичи винувати за знушання з нашої мови, але самі ті „заводяки“ тичуть дулі в кишені). Якщо ж Ви про ті підручники (з мови й літератури насамперед) напишете, то й нам pomoжете виконати хоч частину нашої

програми: брати під обстріл шкідливі прояви в нашому культурному і громадському житті (дивіться нашу передовицю в ч. 241-242, лютий—березень 1970 р.).

Найдорожчий Дмитре Варламовичу!

Найперше уклінно прошу вибачити за таку довгу затримку з відповіддю на Вашого листа: праця й подорожі, подорожі й праця — і до Іспанії, і до Канади.

І як Ви могли подумати, що я своє ставлення до журналу і до Вас міг змінити?! Чей же ми знаємось не рік чи два. Знаєте й Ви мене добре, що я принциповий і завжди вважав, що ми мусимо мати свій культурний форум.

Останні два числа, що їх Ви особисто мені ласкаво прислали, прочитав і помітив, що журнал хороший і навіть ліпший з літературного боку за попередні. Цей журнал мусить існувати, як трибуна наддніпрянців на еміграції і як надія земляків в Україні, що ми їх не забули і надіємось колись спільно святкувати незалежність України. І що ми діяльні та не стали місцухами.

Найголовніше завдання журналу — стримати асиміляцію нашої еміграції. Ми мусимо подбати, щоб наша молодь мала виховний і культурний журнал, а не те, що її відштовхує, знеохочує до українського слова. Чи ж багато й тепер уже почує української мови серед нашої молоді, наприклад, під церквою?

Вкладаю чека на 111 доларів: 100 на гарантійний фонд, а 11 на два роки передплати.

Привіт від Тата.

26. 10. 1970 р., Міннеаполіс, США

Ваш Микола (Менжєга)

І золотий, і дорогий пане Докторе (хоч і тепе ру мене на кінчику язика — „Здоровенький був, Миколцо!“), що можна додати до Вашого щирого листа із не менш щиро-щедрим чеком! Як були Ви в моїй уяві найкращим учнем 147 середньої школи в Києві, так і тепер я бачу в Вашій особі золоту людину і вірцевого патріота-громадянина, який печеться нашими громадськими справами й турботами.

Вірю, що за Вашим словом, так красномовно підкріп-леним Вашим же ділом, піде ще не одна наша праведна душа — і ми таки будемо мати форум, журнал не вми-ре, не загине, місію свою буде з честю виконувати — не даватиме нашій еміграції асимілюватись.

Від видавництва і від усіх нас завязців — сердечне Вам, Колю, спасибі за слово заохоти і щедрі фінансові підмоги. І ще раз кажу: нехай же Ваш приклад та не лишиться без наслідування! Привіт Вашим батькові й матері та дочці Оксанці. І помагай Вам, Боже!

Д. Кислиця

Вповажаний панове!

Пересилаю вам чек на суму 11.00 дол., а з них прошу вписати 5.50 дол. як передплату за 1970 р. і других 5.50, як передплату на 1971 р.

Дуже тіпуюся, що сл. п. П. Волиняк залишив вірних друзів, які зразково (як бачу з одержаних чисел) будуть виконувати започатковане покійним редактором не-легке діло. Щастя Вам, Боже, і всім Вам бажаю кріп-кого здоров'я.

М. Хархаліс

До редакції „Нові дні“!

...Продовжую свою передплату на журнал „Нові дні“. бо моя передплата кінчається десь у жовтні 1970 р., а разом з цим висилаю на пресовий фонд 5 дол., разом 10.50 дол. Мені здається, що всі в Монреалі і околиці передплатники „Нових днів“ відгукнуться, і журнал таки буде виходити в такому стилі, як і за життя покійного вже П. К. Волиняка.

Бажаю вам витривалості і успіху, з пошаною і ширим привітом

П. Сіренко, Лашін (Квебек).

До редакції „Нових днів“!

Коли прочитав „Нові дні“ ч. 243-244, квітень травень 1970 р., то мені дуже не сподобалась перша стаття — М. Береста „Передсоборові думки“. Цю статтю я щитаю **провокаційною**.

А ще більша вина редакції, що вона написала цю статтю вже після собору. Так що вона ніякої користи не принесла, крім зла.

З пошаною до Вас

Петро Копил, Торонто

Дорогий Пане Копил!

Не всі статті можуть подобатись усім читачам і на це немає ніякісної ради. Проте, „Нові дні“ — це журнал читачів, і редакція буде завжди уважно прислухатись до їхніх голосів. Ваш голос мав би вагу і вартість, якщо б Ви підкріпили свої твердження фактами і прикладами, так, як це зробив М. Берест у своїй статті. Бож без цього — тлумачення лишається лише натяганням на свій копил. До речі, цю статтю написав таки М. Берест, а не редакція чи хтось із членів редакційної колегії. І написана ця стаття таки перед собором, а не після собору, як це Ви твердите. Правда, не з нашої вини читачі дістали журнал уже після собору, але всі делегати мали нагоду читати цю статтю — як окрему відбитку під час собору.

Редакція

До хвальної редакції „Нових днів“.

Мушу признатись, що останнє число „Нових днів“ мене трохи пригнобило. В першій мірі вражає обкладинка. Навіщо причеплено там до краєвиду ще й вишивку, то Бог його знає! Зайвою є (бо й запізненою) стаття М. Береста „Передсоборові думки“. А вже ніяк не можу зрозуміти, для чого надруковано статтю — відкритий лист до поетеси Віри Вовк... Можна не погоджуватись зі спостереженнями Віри Вовк, може Ю. Соловій ненавидити український нарід, покинувши його, і займатись абстрактною белібердою за океаном, але редакція не мусила допускати до того, щоб таке його „сочинення“ друкувати...

З пошаною

М. Гнатів

Шановний пане Гнатів,

Про неfortunну вишивку на обкладинці і про статтю М. Береста члени редакції висловили свою думку (частково) в іншому місці. Щодо відкритого листа Юрія Соловія, то може й справді було б корисніше для читачів, якщо б лист був надрукований там, де друкувався репортаж Віри Вовк. Проте, сміємо ствердити, що Ви, мабуть, дуже поверхово прочитали той лист, якщо не добавили в ньому вказівок на багато наших національних болячок, а натомість добавили те, чого там немає, —

ненависть автора до українського народу. Чейже Віра Вовк також „покинула“ Україну і бавиться великою мірою „абстрактною белібердою за океаном“, а Ви їй ще робите того закиду. Зрештою, є різна любов, як і різна ненависть:

**Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Я ж гавкаю раз в раз,
Щоби вона не спала...**

Ви ж знаєте, — це написав не Ю. Соловій, а Іван Франко.

Редакція

Шановні панове!

Висилаю Вам передплату на журнал на один рік... Журнал під новою редакцією не той, що був за небіжчика Волиняка, і стиль і якість збільшили. Надіюсь, що все згодом наладиться, а тим часом бажаю Вам успіху.

З пошаною

І. Шумук, Порт Алберні

Дорогі панове!

При цьому надсилаю черговий внесок на покриття моєї заборгованості... Дуже хотів би знати, в яку суму вкладається моя заборгованість. Хоч Ви й поставили на наліпку останнє оплачене число... мені це дуже складно і непривично без кібернетики розрахувати. Вам же це ціло звичайне і тому дуже прошу написати мені, скільки я ще винен „Новим дням“ після цього чергового внеску...

З привітом і найкращими побажаннями

В. Міяковський, Нью-Йорк

Шановний пане професоре Міяковський,

„Нові дні“ ще не мають компютера, тому, повірте, й нам не легко було розв'язати запропоновану від Вас задачу, зокрема через останні три подвійні числа, які не є подвійними. За нашими підрахунками, Ви не винні „Новим дням“ нічого, Ваша передплата дійсна тепер до 251 числа включно, якщо чергові числа не будуть нумеровані подвійно. Хоч редактори рідко бувають добрими математиками, проте віримо, що наш розрахунок правильний і Ваша наліпка буде відповідно змінена, як тільки адміністрація „Нових днів“ упорядкує до кінця ці справи

Редакція

ТРОХИ СМІШНОГО

ЖАХ

У передпокої лунають кроки чоловіка.

— О Господи! — з жахом мовить дружина своєму коханцеві. — Цей пліткар повернувся передчасно. Тепер усе місто про все знатиме.

ПРИЧИНА

— Чому Ковальський одружився?

— Він сказав, що з нього досить брудної білизни, немитого посуду і відірваних гудзиків.

— Так чому ж він розлучається?

— З тієї ж причини.

БЕЗВИХІДНЕ СТАНОВИЩЕ

Кого я бачу! Містер Гопкінс! Що ж це ви завжди бідаєтеся, що не маєте грошей, а самі подорожуєте в м'якому вагоні?

— А що робити? У твердому я можу зустріти своїх кредиторів.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Дехто з наших передплатників скаржиться, що на наліпках в їх адресах стоїть і досі старе число журналу, яким кінчається їхній термін передплати, хоч воли вже вислали нам хто на один, а хто й на два роки нову передплату.

Запевняємо, що все, що треба, буде зроблено — ми вже наближаємось до кінця в переупорядкуванні картотеки і адресаря, одержаних у спадщину від сл. п. П. К. Волиняка. Дещо в тих документах уже давно потребувало уточнень і змін, але попередній видавець не встиг того зробити.

Усіх наших представників на місцях просимо нас повідомляти негайно, хто з передплатників з тієї чи іншої причини не одержав якогось числа журналу і чому. Де нема представників, там нехай роблять це самі за себе передплатники, щоб ми знали можливу причину і могли негайно вислати вдруге журнал.

Причини недостави журналу поштою є різні, а серед них і такі:

- 1) передплатник давно змінив адресу, а нас не повідомив;
- 2) поштар не міг учитати адреси (в такому бо стані старий адресар);
- 3) При передачі з Торонто могли загубитися деякі адреси;
- 4) Нових передплатників ми могли в поспіху чи організаційній перебудові занести до картотеки, але не вписати до адресаря і т. д.

Просимо бути великодушними і дарувати нам за такі дотеперішні нелади.

А ще просимо прийняти до відома: картотеку і адресар попереднього видавця — Перта Волиняка — нам передано повністю, зі скриньками і всіма нотатками — чіткими і нечіткими, ясними і не зовсім ясними. Отже, просимо не йняти віри лихим людям, які ширять неправдиві, безсовісні і зловісні чутки про те, що картотека та адресар попереднього видавця потрапили до невластивих рук.

ВИПРАВИТИ НЕДОГЛЯД

У попередньому числі (за серпень-вересень) у підтексті до портрета Миколи Кибальчича (стор. 24) треба додати. Портрет намалювала праправнучка Миколи Кибальчича шістнадцятилітня Роксоляна Борецька.

У СПРАВІ ПІДРУЧНИКІВ

У відповідь на багато листів, у яких нас запитують, куди слати замовлення на підручники, відповідаємо:

Граматика української мови, Д. Кислиці, ч. I і II, — вся випродана. Власником цього видання тепер є сам автор, який чекає, щоб хтось перевидав обидві частини.

Інші підручники П. Волиняка та інших авторів (і не підручники також) на складі ще є, замовлення на них просимо слати на адресу нашої канадської контори (див. на другій сторінці обкладинки).

Видавництво „НОВІ ДНІ“

ВІСТІ З НТШ (Канада)

Звичайні загальні збори Канадського НТШ відбулись у четвер 10 вересня 1970 р. в Торонто.

Присутніх було 17 членів, а 37 надіслало уповноваження.

Головував на зборах проф. Є. Вертипорох, а секретарем був мгр. Іван Кузів. Обрано на черговий термін управу КНТШ в такому складі: проф. д-р Євген Вертипорох — голова; проф. д-р інж. Василь Іванис — заступник голови; д-р Богдан Стебельський — секретар, мгр. Іван Кузів — скарбник. Члени Управи: проф. Богдан Будурович, інж. Ярослав Гарасевич, мгр. Зенон Зелений, д-р Олександра Копач (голова Комісії дослідів української наукової проблематики), д-р Степан Кучменда, д-р Григорій Шиманський, проф. Василь Янішевський, інж. Леоніда Вертипорох (пресовий референт). Екс-офіціо входять до складу управи голови осередків Канадського НТШ: проф. д-р Володимир Кисілевський (Оттава), інж. Василь Кунда (Едмонтон), д-р Михайло Гуцуляк (Ванкувер), делегат до президії КУК у Вінніпегу мгр. Іван Геврик, делегат до Головної Ради НТШ проф. д-р інж. Василь Іванис. Контрольна комісія Кан. НТШ обрана в такому складі: о. Степан Хабурський — голова, проф. Петро Ліланюк, д-р Микола Давосир, мгр. Ярослав Онишук, д-р Степан Росоха — члени.

ПОМЕР о. ПРОФ. ІГОР В. ГУБАРЖЕВСЬКИЙ

5-го листопада ц. р. помер у Нью Йорку о. протопресвітер професор ІГОР В. ГУБАРЖЕВСЬКИЙ, колишній старший науковий працівник Інституту Мовознавства Академії Наук України і професор Київського Педагогічного Інституту, а на еміграції більше відомий як священник і церковний діяч.

У наступному числі пам'яті о. протопресв. проф. І. В. Губаржевського буде присвячена окрема стаття — некролог.

А при цій нагоді висловлюємо свій великий жаль з приводу такої нашої втрати і щире співчуття родині покійного — дружині Ользі Нікандрівні, дочкам і зятеві Миколі Француженкові та внукам.

Редакція

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Іван Панкратович Михайличенко — довголітній зразковий член української православної громади в Вотерлю-Кічінер, передплатник і активний прихильник „Нових днів“, — помер у Гвельфі (Канада) після короткої недуги 25 жовтня 1970, проживши 65 років. Дружині покійного, Олександрі, висловлюємо наше глибоке співчуття.

Роман Саевич — начальник відділу бібліотеки Нордвестерн університету в Чикаго і довголітній виховник пластової молоді, — помер 16 жовтня 1970 року, на 57-му році життя.

Олександр Федорович Марченко — активний член УРДП, ДОБРУС-у і Легіону Симона Петлюри, — загинув у нещасливому випадку 3-го вересня 1970 р. в Рочдейлі (Англія) на 47-му році життя.

Любомир Савойка — колишній сотник Української Галицької Армії й професор Торговельної школи у Львові, — помер 6-го жовтня 1970 р. в Ньюарку, на 74-му році життя. Похоронений на українському цвинтарі в Бавнд Бруку, Н. Дж.

NOWI DNI
2209 Caniff Avenue
Detroit, Michigan 48212

Ukrainian Museum
3425 Broadview Rd.
Cleveland, Ohio

ПРИДБАЙТЕ СОБІ!

ПРИДБАЙТЕ СОБІ!

Нову кольорову Карту УКРАЇНСЬКОЇ РСР І МОЛДАВСЬКОЇ РСР

ВЕЛИЧИНА КАРТИ — 27 НА 38 ЦАЛІВ.

Складена і надрукована в Україні.

- На карті показані області, райони, міста, містечка, села, шляхи сполучення, ріки.
- Це карта, на яку ви довго чекали. Тепер можете її набути в „УКРАЇНСЬКІЙ КНИЗІ“ в Торонті по дуже приступній ціні — за \$1.25.

ЗАЙДІТЬ ДО ОДНОГО З МАГАЗИНІВ „УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ“
на 962 Блур Стріт Вест або 1162 Дондес Стріт Вест в Торонто.

Можете надсилати замовлення поштою.

Залучіть поштовий переказ на \$1.25 і шліть на адресу:

UKRAINSKA KNYHA

962 Bloor Street West

Toronto 4, Ontario

DEC 26 1978